

REPUBLIKA SLOVENIJA

MINISTRSTVO ZA OBRAMBO

UPRAVA REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA ZAŠČITO IN REŠEVANJE

URAD ZA REGIJSKO DELOVANJE

Izpostava Postojna

Kolodvorska 5, 6230 Postojna

T: 05 728 02 23

F: 05 726 48 44

E: izpostava.po@urszr.si

www.sos112.si/postojna

Številka: 8421-23/2023-1 - DGZR

Datum: 17. 02. 2024

OCENA

OGROŽENOSTI NOTRANJSKE REGIJE

ZARADI POJAVA POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI PRI ŽIVALIH

Verzija 3.0

	ORGAN	DATUM	ODGOVORNA OSEBA/PODPIS
SPREJEL	Izpostava URSZR Postojna		mag. Aleš Klemenc sekretar vodja izpostave
IZDELAL	Izpostava URSZR Postojna	Februar 2024	Metka Kovač

KAZALO

KAZALO	2
1 Ocena ogroženosti ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali	4
1.1 Uvod.....	4
2 Vrsta, oblika in značilnosti ogroženosti	5
3 Viri okužbe oziroma vzroki nastanka in širjenja boleznih živali	6
4 Dejavniki, ki vplivajo na nastanek in širjenje boleznih živali	7
5 Posebno nevarne bolezni živali	8
5.1 <i>Kratek opis posebno nevarnih boleznih živali</i>	9
5.1.1 Slinavka in parkljevka	9
5.1.2 Vezikularni stomatitis.....	10
5.1.3 Vezikularna bolezen prašičev	10
5.1.4 Goveja kuga	11
5.1.5 Kuga drobnice	11
5.1.6 Pljučna kuga govedu	11
5.1.7 Vozličasti dermatitis.....	12
5.1.8 Mrzlica doline Rift	13
5.1.9 Bolezen modrikastega jezika.....	13
5.1.10 Osepnice ovac in koz	14
5.1.11 Konjska kuga.....	14
5.1.12 Afriška prašičja kuga	15
5.1.13 Klasična prašičja kuga.....	16
5.1.14 Aviarna influenza.....	16
5.1.15 Atipična kokošja kuga.....	18
5.2 <i>Bolezni živali in podnebne spremembe</i>	19
6 Pogostost pojavljanja posebno nevarnih boleznih živali	23
7 Možen potek in pričakovano širjenje boleznih	28
8 Verjetnost nastanka verižne nesreče	29

9	Veterinarski ukrepi za preprečevanje, zatiranje in izkoreninjanje posebno nevarnih boleznih živali	29
9.1	<i>Veterinarski ukrepi</i>	30
9.1.1	Zgodnje odkrivanje virov okužbe	30
9.1.2	Obveščanje o posebno nevarnih boleznih živali.....	30
9.1.3	Epizootiološka poizvedba	30
9.1.4	Cepljenje.....	30
9.1.5	Čiščenje in razkuževanje, dezinfekcija ter deratizacija	30
9.1.6	Odstranitev in usmrnitev okuženih živali	31
10	Razvrščanje gospodarstev, občin ter Notranjske regije v razrede ogroženosti zaradi pojava posebno nevarnih boleznih živali	32
10.1	<i>Razvrščanje gospodarstev Notranjske regije.....</i>	33
10.2	<i>Razvrščanje občin v Notranjski regiji</i>	34
10.3	<i>Razvrščanje Notranjske regije</i>	36
11	Predlog ukrepov za preprečitev, ublažitev in zmanjšanje posledic posebno nevarnih boleznih živali	39
12	Zaključek ocene ogroženosti	40
13	Razlaga okrajšav	44
14	Viri podatkov in vsebin za izdelavo ocene ogroženosti	45
15	Priloge	45

1 OCENA OGROŽENOSTI OB POJAVU POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI

1.1 Uvod

Regijsko oceno ogroženosti ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali za Notranjsko regijo, verzija 3.0 je izdelala URSZR Postojna na podlagi Navodila o pripravi ocen ogroženosti (Uradni list RS, št. 39/95), Uredbe o vsebini in izdelavi načrtov zaščite in reševanja (Uradni list RS, št. 24/12, 78/19 in 26/19), Zakona o veterinarskih merilih skladnosti (Uradni list RS, št. 93/05, 90/12 – ZdZPVHVVR, 23/13 - ZZZiv-C, 40/14 – ZIN-B in 22/18) in Pravilnika o boleznih živali (Uradni list RS, št. 81/07 in 24/10).

Pri izdelavi Regijske oceno ogroženosti ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali za Notranjsko regijo je bila kot temeljna podlaga upoštevana Državna ocena ogroženosti ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali št. 842-5/2018-12-DGZR z dne 30.01.2020 in pravila stroke.

Regijska ocena ogroženosti ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali je izdelana zaradi možnega izbruha posebno nevarnih boleznih pri živalih, pojava epizootij oziroma panzootij na območju Notranjske regije.

2 VRSTA, OBLIKA IN ZNAČILNOSTI OGROŽENOSTI

Bolezni živali so bolezni, ki jih povzročajo biološki agensi in se neposredno oziroma posredno prenašajo z okužene oziroma bolne živali na zdravo, lahko pa tudi na ljudi (zoonoze). Med te bolezni spadajo številne bolezni z zelo različnimi simptomi, velikokrat specifičnimi glede na virulentnost povzročitelja (sposobnost povzročitelja, da povzroči bolezen). Znaki bolezni se lahko pojavijo kmalu po okužbi, v nekaj dneh (na primer influenza), ali pa se bolezen razvija počasi, lahko tudi več mesecev ali let (na primer tuberkuloza). Med njimi so bolezni, ki so lokalizirane in zajamejo le določen organ ali pa so generalizirane in je prizadeto vse telo.

Bolezni živali se glede na število obolelih pojavljajo:

1. **sporadično** – zboli ena oziroma posamezne živali;
2. **v obliki izbruha** – omejen pojav bolezni, ki po času in kraju nastanka ter številu prizadetih živali presega običajno stanje na določenem omejenem območju ali pri skupini posameznikov;
3. **enzootsko (enzootija)** – bolezen se v različni jakosti stalno pojavlja na določenem ožjem območju in nima težnje po širjenju;
4. **epizootsko (epizootija)** – bolezen izbruhne pri večjem številu živali oziroma velikost prizadetega območja presega običajno stanje in predstavlja tveganje za večji del populacije živali ter je zato nujno takojšnje ukrepanje;
5. **panzootsko (panzootija)** – bolezen živali se hitro širi med živalmi na velikem območju in zajame več celin (URSZR, 2015).

Glede na prognozo oziroma izid bolezni je bolezni živali mogoče deliti na:

- bolezni, ki se jih lahko popolnoma ozdravi;
- bolezni, ki preidejo v kronično obliko;
- bolezni, pri katerih je izid pogin (URSZR, 2015).

Pri nekaterih boleznih živali ostanejo doživljenjski klicenosci (URSZR, 2015).

3 VIRI OKUŽBE OZIROMA VZROKI NASTANKA IN ŠIRJENJA BOLEZNI ŽIVALI

Povzročitelji boleznih živali so: virusi, bakterije, paraziti, glivice, plesni in prioni (URSZR, 2015).

Ločujemo med okužbo in boleznijo. Okužba je posledica stika dovzetne živali s povzročiteljem bolezni. Vir za večino okužb živali je druga žival, krma, gnoj, oprema, vektorji itn. Bolezen je le eden od možnih izidov okužbe, njen razvoj pa je odvisen tako od virulence povzročitelja kot od dovzetnosti živali.

Nevarnost bolezni je, da se lahko pojavljajo množično in se širijo v obliki izbruhov, epizootij oziroma panzootij.

4 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA NASTANEK IN ŠIRJENJE BOLEZNI ŽIVALI

Pomembna dejavnika, ki poleg značilnosti povzročitelja vplivata na širjenje bolezni, sta okolje in vedenje živali. Pogoji, ki so pomembni za nastanek bolezni in njihovo širjenje, so:

- prilagajanje in spremembe povzročiteljev,
- dovzetnost živali za okužbo,
- trgovanje z živalmi,
- podnebje, vreme in okoljske spremembe, kot so globalno segrevanje in posegi v naravo, ki vplivajo na širjenje nalezljivih bolezni na nova območja (na primer bolezen modrikastega jezika, afriška prašičja kuga, kuga drobnice),
- mednarodna potovanja,
- turizem,
- nove tehnologije in industrija,
- naravne in druge nesreče,
- namerno širjenje bolezni živali (biološko orožje)

5 POSEBNO NEVARNE BOLEZNI ŽIVALI

Bolezni živali so razvrščene skladno s Pravilnikom o boleznih živali, v katerem je določen tudi način poročanja in obveščanja glede na posamezen seznam bolezni. Najpomembnejše so bolezni s Priloge 8 tega pravilnika, pri katerih se že ob sumu skliče Državno središče za nadzor bolezni (DSNB). Te bolezni imenujemo tudi posebno nevarne bolezni živali, ker so pomembne predvsem zaradi posledic izbruhov teh bolezni in so v tej oceni ogroženosti navedene v preglednici 1. Poleg poginov živali in izgube proizvodnje, ki prizadenejo okužena gospodarstva, so pomembne posredne izgube (gospodarska škoda), ki so posledica ukrepov na okuženih ter ogroženih območjih in nevarnost prenosa na ljudi (AI, mrzlica doline Rift).

Preglednica 1: Posebno nevarne bolezni živali (po Pravilniku o boleznih živali (Uradni list RS, št. 81/07 in 24/10 – priloga 8)). Vir: UVHVVR

Šifra bolezni	Naziv bolezni
A010	Slinavka in parkljevka (SIP)
A020	Vezikularni stomatitis
A030	Vezikularna bolezen prašičev
A040	Goveja kuga
A050	Kuga drobnice
A060	Pljučna kuga govedi
A070	Vozličasti dermatitis (VD)
A080	Mrzlica doline Rift (RVF)
A090	Bolezen modrikastega jezika (BT)
A100	Osepnice ovac in koz
A110	Konjska kuga
A120	Afriška prašičja kuga (APK)
A130	Klasična prašičja kuga (KPK)
A150	Aviarna influenza (AI)
A160	Atipična kokošja kuga

Skladno z Zakonom o veterinarskih merilih skladnosti je imetnik živali dolžan vsak sum bolezni sporočiti veterinarski organizaciji. Veterinarska organizacija mora sum bolezni potrditi ali ovreči in v primeru potrditve suma izvesti predpisane ukrepe. Če gre za sum na posebno nevarno bolezen živali, mora veterinarska organizacija takoj po telefonu (in telefaksu oziroma elektronski pošti) to sporočiti na glavni urad UVHVVR. Po prijavi suma se nemudoma skliče sestanek članov DSNB, kjer se prouči stanje in določijo nadaljnji ukrepi. Ukrepi so določeni v pravilnikih o ukrepih za ugotavljanje, preprečevanje in zatiranje posameznih bolezni (URSZR, 2015).

Za posebno nevarne bolezni mora UVHVVR pripraviti načrte ukrepov ob pojavu bolezni. Načrt ukrepov določa postopke in ukrepe ob pojavu bolezni, shemo delovanja služb, opremo, sredstva, osebje, ki sodeluje ob izvajanju ukrepov, in drugo. Na spletni strani GOV.SI (<https://www.gov.si/teme/nacrti-ukrepov-in-simulacijske-vaje/>) so dostopni načrti ukrepov za naslednje bolezni: slinavka in parkljevka, bolezen modrikastega jezika, klasična prašičja kuga, aviarna influenza, atipična kokošja kuga, afriška prašičja kuga, vezikularna bolezen prašičev, konjska kuga in vozličasti dermatitis (URSZR, 2015, UVHVVR, 2019).

5.1 Kratak opis posebno nevarnih bolezni živali

5.1.1 Slinavka in parkljevka

Slinavka in parkljevka (SIP) je zelo nalezljiva virusna bolezen parkljarjev, predvsem goveda, ovac, koz, prašičev in tudi nekaterih vrst parkljaste divjadi (jelenjadi, srnjadi, divjih prašičev). Za bolezen je najbolj dovzetno govedo, nato prašiči, ovce, koze. Z mlekom se lahko okužijo tudi psi in mačke, vendar ne kažejo nobenih kliničnih znakov in bolezen zlahka preživijo. Konji so povsem nedovzetni, perutnina pa se okuži le v izjemnih okoliščinah. Za človeka virus slinavke in parkljevke ni nevaren. Če pa do okužbe le pride, se kaže v obliki vročine in mehurjev na ustnicah, jeziku, rokah.

Bolezen povzroča virus iz skupine Picorna virusov, ki ima sedem podtipov. Najpomembnejši podtipi so O, A in C. Osnovni vir infekcije so bolne živali v akutni fazi bolezni, ki izločajo virus z vsemi sekreti in ekskreti. Živali izločajo virus do ozdravitve (v povprečju 10 dni). Nekatere živali pa ostanejo klicenoske in še dolgo izločajo virus.

Visok pogin se lahko pojavi pri mladih živalih, predvsem jagnjetih in pujskih. Pri odraslih živalih redko pride do pogina. Bolezen povzroča ogromno gospodarsko škodo, pri čemer ne gre toliko za neposredne izgube zaradi poginov (dva do pet odstotkov), kot za posredne, med katere

štejemo dolgotrajno in bistveno zmanjšano proizvodnjo mleka, zvriganje, rojevanje nevitálnih živali, hujšanje itn. Bolezen predstavlja zelo pomembno oviro pri mednarodnem trgovanju z živalmi in njihovimi proizvodi.

Pri govedu je prvi znak bolezni visoka telesna temperatura, ki jo spremlja potrtost, neješčnost in nenaden padec mlečnosti. Sledi pojav mehurčkov po jeziku, ustnicah, dlesnih, dentalni plošči, nosnicah, koži nad in med parklji, po seskih itd. Mehurčki v 24 urah popokajo in pustijo za sabo boleče razjede. Pri hudih okužbah lahko pride do luščenja sluznice jezika. Razjede po ustih privedejo do povečanega izločanja sline, cmokanja in oteženega hranjenja. Poškodbe po parkljih privedejo do akutne šepavosti, zavračanja gibanja, sekundarne infekcije pa lahko povzročijo resne poškodbe globinskih tkiv parkljev. Zelo hitro pride tudi do izgube telesne mase. Poškodbe na seskih lahko vodijo v vnetje vimena.

Pri prašičih se pojavi vročica, neješčnost in upiranje gibanju. Najbolj izražene so spremembe na parkljih, ki povzročijo akutno šepanje in pogosto ležanje, zlasti če so prašiči nastanjeni na trdih tleh. Mehurčki po jeziku so pri prašičih zelo redek pojav in se tudi zelo hitro pozdravijo. Slinavka in parkljevka se pri drobnici pojavi v najblažji obliki in velikokrat tudi ni dovolj hitro ugotovljena. Mehurčki se pojavijo ponavadi na zobni plošči in zgornji strani jezika. Gre za drobne poškodbe, ki se zelo hitro pozdravijo. Poškodbe nog je zelo težko identificirati, se pa spremembe najpogosteje pojavijo v reži med parklji. Največkrat je v čredi drobnice opaziti šepanje, ki ga je treba ločiti od drugih oblik šepanja. Tako kot pri drugih vrstah živali, lahko tudi pri drobnici pride do nenadnih, visokih poginov mladičev, predvsem zaradi poškodb srčne mišice.

5.1.2 Vezikularni stomatitis

Vezikularni stomatitis je bolezen, ki jo povzroča virus iz družine Rhabdoviridae. Poleg tega, da povzroča ekonomske izgube, je pomembna za diferencialno diagnostiko slinavke in parkljevke. Za bolezen so dovzetni konji, prašiči in govedo. Prenaša se z neposrednim in posrednim stikom prek okuženih živali, krme, opreme in drugim. Klinični znaki so povišana temperatura in pojav mehurčkov na jeziku, ustni sluznici, rilcu pri prašičih, robu parkljev ali kopit in na seskih. Pojav mehurčkov je povezan s slinjenjem, neješčostjo in šepanjem. Poškodbe na seskih se pogosto zakomplicirajo z mastitisom in padcem mlečnosti. Smrtnost je zanemarljiva.

5.1.3 Vezikularna bolezen prašičev

Vezikularna bolezen prašičev je virusna bolezen, ki jo je klinično težko ločiti od slinavke in parkljevke in je zato pomembna za diferencialno diagnostiko. Bolezen povzroča virus iz družine *Picornaviridae* in se širi z neposrednim kontaktom med prašiči in posredno prek kontaminiranega

fecesa, urina, opreme oziroma s krmljenjem s pomijami. Po povišani temperaturi se pojavijo mehurčki po svitkovem robu, ki se lahko širijo po spodnjem delu nog in trebuhu. Redkeje se mehurčki pojavijo po rilcu, skoraj nikoli pa po ustni sluznici in seskih. Živčni znaki se pojavijo zelo redko. Čeprav je obolevnost lahko tudi do 100-odstotna, je smrtnost zanemarljiva.

5.1.4 Goveja kuga

Goveja kuga je zelo nalezljiva akutna virusna bolezen prežvekovalcev in prašičev. Povzročitelj spada med viruse iz družine *Paramyxoviridae*. Bolezen se prenaša z neposrednim stikom med živalmi, virusi pa so v izdihanem zraku, solzah, nosnem izcedku, slini, fecesu in urinu. Bolezen se začne z visoko temperaturo. Živali so potrte in nemirne, izgubijo apetit, pojavi se izcedek iz oči in nosu, dihanje je hitro in plitvo. Na sluznicah ust, nosu in urogenitalnega trakta se pojavijo majhne nekrotične spremembe, ki se hitro večajo. Lahko se povečajo tudi površinske bezgavke. Po nastanku nekrotičnih sprememb na sluznicah se pojavi močna driska, ki ji sledi hitra dehidracija, kolaps in smrt. Večina živali pogine v 6 do 12 dneh po pojavu kliničnih znakov. Bolezen lahko poteka tudi subakutno, in sicer v endemični območjih ali ob okužbi z manj virulentnimi sevi virusa. Ob pojavu bolezni v visoko dovzetni populaciji je obolevnost do 100-odstotna, smrtnost pa okoli 50-odstotna (25- do 90-odstotna).

Na generalni skupščini OIE (Svetovne za zdravje živali) maja 2011 v Parizu je bila predstavljena deklaracija o popolnem izkoreninjenju goveje kuge s planeta Zemlje.

5.1.5 Kuga drobnice

Kuga drobnice je bolezen ovac in koz, ki je podobna goveji kugi. Virus, ki jo povzroča, je soroden virusu goveje kuge in spada v družino *Paramyxoviridae*. Okužene živali izločajo virus z izdihanim zrakom in vsemi izločki. Bolezen se prenaša z neposrednim stikom med živalmi in se širi na nova območja s premiki okuženih živali.

Bolezen se kaže s povišano temperaturo, potrtostjo in neješčostjo. Pojavi se tudi izcedek iz nosu in oči. Dva do tri dni po pojavu povišane temperature se pojavijo spremembe na ustni sluznici, ki nekrotizirajo. Večina živali dobi močno drisko, ki vodi v hitro dehidracijo in hujšanje. Smrtnost je lahko tudi do 90-odstotna.

5.1.6 Pljučna kuga govedi

Pljučna kuga govedi je akutna, subakutna ali kronična bolezen govedi, ki jo povzroča *Mycoplasma mycoides* subsp. *mycoides* SC (bovini podtip). Govedo se okuži z vdihavanjem

okuženih kapljic, nujen pa je tesen stik med živalmi. Pri akutni obliki se pojavijo povišana temperatura, neješčost, potrtoost in hitro dihanje. Temu sledita suh kašelj, ki postane sčasoma močnejši, in bolečina v prsnem delu. Zaradi tega živali zavzamejo tipično držo telesa. Smrtnost je lahko do 50-odstotna. Pri subakutnih in kroničnih primerih so klinični znaki blagi in se lahko tudi prezrejo. Lahko pride do rahlega zvišanja telesne temperature, izgube kondicije in respiratornih znakov, ki se lahko izrazijo le ob povečani aktivnosti. Pri teletih do šestega meseca starosti se lahko bolezen izrazi kot artritis, s šepanjem in z otekljami prizadetih sklepov.

5.1.7 Vozličasti dermatitis

Vozličasti dermatitis (VD) je virusna bolezen goveda in vodnih bivolov, ki jo povzroča virus iz družine *Poxviridae* in je soroden virusu osepnic ovac in koz. Gre za akutno infekcijsko bolezen, ki lahko prizadene govedo vseh starosti. Bolezen se hitro širi, predvsem s premiki živih živali. V preteklosti je bila bolezen omejena na države podsaharske Afrike, nato se je pojavljala v vseh afriških državah. V letu 2015 se je bolezen prvič pojavila v EU (Grčija), v letu 2019 pa se je bolezen razširila še v Bolgarijo ter države Zahodnega Balkana (Makedonija, Srbija, Albanija, Kosovo in Črna gora).

Bolezen se kaže s nihajočo oziroma povišano temperaturo, z vnetjem nosne sluznice, očesnih veznic, prekomernim slinjenjem in izcedki iz nosu in oči. Pri obolelih živalih se znatno zniža mlečnost. Pojavijo se boleči vozlički velikosti dva do pet centimetrov, ki se nenadno razvijejo po celem telesu, predvsem po glavi, vratu, vimenu in presredku. Vozlički prizadenejo kožo in podkožje, iz njih se lahko izloča serozna tekočina. Po dveh tednih lahko vozlički nekrotizirajo in se ločijo od okolice. Lahko pride tudi do sekundarne bakterijske okužbe vozličkov in do nastanka gnojnih ran in abscesov. Po sluznicah ustne votline, prebavil, sapnika in pljuč se pojavijo lezije. Bezgavke so povečane, pojavijo se otekljne po okončinah. Pojavi se odpor do gibanja, prisotno je oteženo dihanje, živali so depresivne, neješče, hujšajo in so izčrpane.

Glavni način prenosa boleznii je mehanski prenos z vektorji iz debla členonožcev (Arthropoda). Čeprav do sedaj ni bila ugotovljena specifična vrsta vektorja, imajo komarji (npr. *Culex mirificens* in *Aedes natrionus*) in muhe (npr. *Stomoxys calcitrans* in *Biomyia fasciata*) veliko vlogo pri prenosu boleznii. V manjši meri lahko predstavlja vir okužbe tudi neposreden stik z okuženimi živalmi. Do prenosa boleznii lahko pride tudi z zaužitjem vode in krme, onesnažene s slino okuženih živali. Poskusno pa so izzvali okužbo pri živalih tudi z inokulacijo materiala iz vozličev po koži in s krvjo. Bolezen se ne prenaša na ljudi.

Pojav bolezni ima velik ekonomski vpliv predvsem zaradi velikih posrednih škod in izgub, ki nastanejo v proizvodnji (upad mlečnosti, zmanjšana kvaliteta kož) in zaradi prepovedi premikov živali in proizvodov na in z območij z omejitvami. Smrtnost živali pa ni velika. Bolezen se ne zdravi. V RS te bolezni ni, vendar UVHVVR med drugim izvaja tudi monitoring z aktivnim nadzorom s kliničnimi pregledi določenih kmetijskih gospodarstev na območjih s povečanim tveganjem.

5.1.8 Mrzlica doline Rift

Mrzlica doline Rift je akutna virusna bolezen, ki jo prenašajo komarji in v glavnem prizadene prežvekovalce ter ljudi. Virus spada v družino *Bunyaviridae*. Pri živalih prenos bolezni brez vektorjev (komarjev) ni pomemben, medtem ko je pri ljudeh pomembna pot okužbe tudi pri ravnanju s tkivi, krvjo oziroma izločki okuženih živali ali v laboratoriju.

Pri ovcah je obolenost skoraj 100-odstotna, smrtnost pa je največja pri zelo mladih jagnjetih (95- do 100-odstotna) in teličkih (okoli 70-odstotna). Bolezen lahko poteka perakutno, kar pomeni, da ovce poginejo čez noč oziroma naenkrat oslabijo in se zgrudijo. Pri akutnem poteku se povišata telesna temperatura in pulz, ovce oslabijo, negotovo hodijo, bruhamo in imajo izcedek iz oči in nosu. Lahko se pojavijo tudi krvava driska in krvavitve po vidnih sluznicah. Pri odraslih ovcah je verjetnejša subakutna oblika, ki se kaže s povišano temperaturo, neješčostjo in oslabelostjo. Pogosto je izrazit znak zlatenica. Pri brejih ovcah pride do zvriganja. Klinični znaki pri kozah so podobni, vendar manj intenzivni. Tudi pri govedu so klinični znaki podobni. Bolezen se prav tako močneje izrazi pri mladih živalih. Pri brejih živalih sta pogosta zvriganje in padec mlečnosti.

5.1.9 Bolezen modrikastega jezika

Bolezen povzroča virus BTV (bluetounge virus) 4, ki spada v družino *Reoviridae*. Glavni vektorji za širjenje virusa so krvosese mušice *Culicoides* spp., v katerih se virus tudi razmnožuje.

Pri ovcah se po povišani temperaturi pojavita nosni izcedek in slinjenje. V izcedku je nekaj krvi, slina je penasta in oblikuje mehurje. Opazna je otekla sluznica ustnic, dlesni, dentalne plošče in jezika. Kmalu se spremembam pridruži lupljenje ustne sluznice in penasto slinjenje. Področje je oteklo in modrikaste barve. V večini primerov oteklega in modrikastega jezika ne ugotovimo. Otekline povzročajo bolečino in resno ogrožajo življenje živali. Dihanje je pospešeno, dihalne poti se mašijo in ob vdihu je slišati glasne žvižgajoče dihalne tone.

Pljučni edem in sekundarna pljučnica sta pogosti komplikaciji. Ko se začnejo celiti spremembe po ustni sluznici, se pojavijo spremembe na okončinah okoli svitkovega roba. Roževina parkljev

se lušči in poka. Pri govedu opazimo povišano temperaturo, trdo hojo, šepanje in laminitis na vseh nogah, povečano slinjenje, edem ustnic, neješčost, nosni izcedek, smrdljiv vonj iz nosu. Pri številnih okuženih živalih se pojavijo ulcerativne spremembe po jeziku, ustnicah, dentalni plošči in smrčku. Ugotovimo lahko tudi poškodbe ter kraste po koži seskov. Iz oči in nosnic se izceja sero-hemoragičen izcedek. Okužene koze kažejo zelo malo kliničnih znakov: blago do zmerno povišano temperaturo in hiperemijo sluznic ter očesnih veznic. Ob prvem pojavu bolezni je obolevnost 50- do 75-odstotna, smrtnost pa 20- do 50-odstotna, lahko pa tudi do 70-odstotna.

BTV 4 se je v letu 2014 iz jugovzhodne Evrope pričel širiti tudi drugam. Novembra 2015 je bil prvič potrjen tudi v RS. BTV 4 se je pojavil na gospodarstvu z govedom v severovzhodnem delu države v občini Kuzma v Pomurski regiji. Avgusta 2016 pa je bil postavljen prvi klinični sum in potrditev bolezni modrikastega jezika pri ovcah. UVHVVR od leta 2017 dalje izvaja cepljenje goveda in drobnice proti bolezni modrikastega jezika.

5.1.10 Osepnice ovac in koz

Osepnice ovac in osepnice koz sta zelo sorodni bolezni, ki ju povzroča virus iz družine *Poxviridae*. Verjetno gre za isti virus, pri katerem je prišlo do prilagoditve na vrsto živali. Bolezen se širi po dihalni poti z neposrednim prenosom med živalmi. Ker je virus precej stabilen, je pomemben vir okužbe tudi kontaminirano okolje. Okužene živali izločajo virus z vsemi izločki in s krastami.

Pri mladih živalih poteka bolezen v precej hujši obliki kot pri starejših. Poleg visoke temperature se pojavita slinjenje in izcedek iz oči ter nosu. Prizadete živali se nočejo gibati, na koži pa se pojavijo spremembe, ki so vidnejše na mestih s kratko dlako, pojavijo pa se tudi na sluznicah. Celjenje mehurčkov lahko traja pet do šest tednov. Smrtnost lahko doseže 50 odstotkov, pri mladih živalih pa tudi do 100 odstotkov.

5.1.11 Konjska kuga

Konjska kuga je akutna ali subakutna virusna bolezen enoprstih kopitarjev, ki jo prenašajo insekti. Bolezen povzroča virus RNK, ki spada v družino Reoviridae. Najbolj dovzetni so konji in mule. Smrtnost pri konjih je lahko do 95-odstotna, pri mulah pa od 50- do 70-odstotna. Osli so manj dovzetni za bolezen.

Pri konjih se bolezen pojavlja v štirih oblikah. Pljučna oblika poteka perakutno s povišano temperaturo in močno oteženim dihanjem. Pojavi se pljučni edem in penast izcedek iz nosnic. Konji stojijo z razširjenimi prednjimi nogami, iztegnjeno glavo, spuščeni ušesi in imajo razširjene nosnice. Pri srčni obliki se poleg povišane temperature pojavijo edemi na glavi (veke, ustnice, lica, jezik in grlo), ki se pri hudi obliki širijo tudi na vrat, prsi in trebuh. Mešana oblika se

lahko začne kot srčna oblika, ki ji sledijo znaki pljučne oblike s kašljem, izločanjem penaste tekočine in kolapsom ali z blagimi znaki pljučne oblike, po katerih se pojavijo edemi. Najblažja oblika poteka kot vročica, najpogosteje subklinično. Poleg povišane temperature se pojavi vnetje očesnih veznic, oteženo dihanje in povišan utrip.

5.1.12 Afriška prašičja kuga

Afriška prašičja kuga (APK) je bolezen domačih in divjih prašičev. Povzročitelj je virus, ki spada v družino *Asfarviridae*. Za akutno obliko bolezni so značilni visoka telesna temperatura, krvavitve po koži in sluznicah ter visok pogin živali. Mehki klopi iz rodu *Ornithodoros*, posebno *O. moubata* in *O. erraticus*, so rezervoar virusa v naravi. V klopah se lahko virus uspešno razmnožuje in prenaša z okuženega na neokuženega prašiča. Za virus APK so v naravi dovzetni samo prašiči, domači in divji. Evropski divji prašič je na virus prav tako občutljiv kot domači prašič. Divji prašiči zbolijo s klinično sliko bolezni, ki je podobna tisti, ki se pojavlja pri domačih prašičih. Virus se najpogosteje prenaša ob stiku okužene živali z neokuženo. Tudi vsi proizvodi in stranski proizvodi iz okuženih prašičev so možen vir infekcije, zlasti kot krma za prašiče (pomije). Mehaničen prenos je možen z obleko, obutvijo in instrumenti ter tudi s prevoznimi sredstvi (letalski, ladijski promet). Bolezen je zelo podobna klasični prašičji kugi.

Bolezen lahko poteka perakutno – živali nenadoma poginejo (brez kliničnih znakov), najpogostejša oblika bolezni pa je akutna oblika, medtem ko kronično obliko povzročajo manj virulentni sevi virusa. Prizadeti prašiči so potrti, ne jedo, če jih prisilimo k gibanju, se neradi gibljejo, zanaša jih v zadnjem delu, ležijo in se tiščijo skupaj, kot da jih zebe. Najprej se pojavi povišana temperatura. V začetku okužbe se pojavljajo pomodrelost sluznic, nekoordinirano gibanje, driska in bruhanje. Pozneje se pojavita difuzna hiperemija in rožnato obarvanje kože po rilcu, ušesih, repu in spodnjih delih nog. Živčna znamenja so pogosta tudi v začetnih stadijih bolezni, kažejo pa se s gibanjem živali v krogu, tresenjem mišic in krči. Pri domačih prašičih je smrtnost pogosto 100-odstotna. Pri nizko virulentnih sevih pride do manj izrazitih kliničnih znakov bolezni. Pri kronični obliki je inkubacija daljša, pojavljajo se kožne spremembe v obliki alopecij, dermatitisa, rožnatih sprememb po koži trebuha. Pri brejih svinjah lahko pride do dviga telesne temperature, povečanega števila abortusov, majhnih gnezd in mrtvorojencev.

V preteklosti je bila bolezen, kot že ime pove, omejena na države Afrike, v zadnjih letih pa se je po vnosu v Gruzijo in Rusijo razširila v Baltske države, na Poljsko, Češko in v Romunijo. V letu 2019 se je bolezen razširila tudi na Madžarsko in Srbijo. Bolezen je že vrsto let prisotna tudi na Sardiniji, kjer je bolezen endemična. Evropska unija in pristojni organi v okuženih državah

članicah izvajajo številne ukrepe za nadzor in izkoreninjenje bolezni, vendar je pri tem ključnega pomena dobro sodelovanje z lovci (in njihovimi združenji) ter s kmeti (in njihovimi združenji). Lovci spremljajo zdravstveno stanje v populacijah divjih živali in imajo ključno vlogo pri varovanju zdravja živali, vključno z domačimi živalmi. Prav tako igrajo pomembno vlogo pri preprečevanju vnosa in širjenja te bolezni gozdni delavci, obiskovalci gozda.

5.1.13 Klasična prašičja kuga

Klasično prašičjo kugo (KPK) povzroča virus, ki spada med pestiviruse iz družine Flaviviridae. Prašiči izločajo virus z vsemi izločki, zlasti s slino, urinom in fecesom. Različni sevi virusa se širijo različno hitro. Praviloma se bolj virulentni sevi širijo hitreje in povzročajo višjo obolevnost. Smrtnost lahko doseže 90 odstotkov. Virus se med rejami širi na različne načine. Med najpogostejše sodi nakup prašičev v inkubaciji ali trajno okuženih. Pomemben je tudi prenos s prašičjim mesom in izdelki ter pomijami. Bolezen lahko prenašajo tudi ljudje, predvsem kmetje in veterinarji, z obutvijo, obleko in opremo. Možen je prenos s krvosesnimi insekti in vetrom, vendar je ta način prenosa virusa manj pogost. Tudi divji prašiči so možen vir infekcije za domače prašiče.

Pujski lahko poginejo v perakutni fazi brez kliničnih znamenj, vendar je najpogostejša akutna oblika. Prizadeti prašiči so potrti, ne jedo, se neradi gibljejo, če jih prisilimo h gibanju, jih zanaša v zadnjem delu, ležijo in tiščijo se skupaj, kot da jih zebe. Najprej se pojavi povišana telesna temperatura. V začetku se pojavlja zaprtje, ki mu sledita driska in bruhanje. Kasneje se pojavi difuzna hiperemija in rožnato obarvanje kože po trebuhu. Pojavlja se konjunktivitis. Veke so včasih zlepljene zaradi posušenega gnojnega izcedka. Živčna znamenja so pogosta tudi v začetnih stadijih bolezni. Gibanje v krogu, tresenje mišic in krči so najpogostejši. Smrt nastopi navadno sedem do 15 dni po začetku bolezni. Pri nizko virulentnih sevih so znaki manj izraženi. Pri kronični obliki je inkubacija daljša, pojavljajo se kožne spremembe v obliki alopecije, dermatitisa, rožnatih sprememb po koži trebuha. Pri brejih svinjah lahko pride do dviga temperature, zvriganja, majhnih gnezd, mrtvorojencev in nenormalnosti pri pujskih.

5.1.14 Aviarna influenza

Aviarno influenco povzročajo virusi influence tipa A, ki spadajo v družino Ortomyxoviridae. Znotraj te družine poznamo tri tipe virusov: A, B in C, vendar le virusi tipa A okužijo ptice. **Glede na njihovo virulentnost jih razvrščamo v dve skupini:**

- zelo virulentni virusi, ki povzročajo visoko patogeno aviarno influenco (HPAI) in
- nizko virulentni virusi, ki povzročajo nizko patogeno aviarno influenco (LPAI).

Okužene živali izločajo virus preko nosnic, ustne oziroma kljunske votline, konjunktiv in kloake. Inficirane živali lahko izločajo virus še pred pojavom kliničnih znakov, oziroma v primeru okužbe vodne perutnine, tudi kadar so le klicenosci. Virus se prenaša z direktnim kontaktom med dovzetnimi vrstami ali pa preko kontaminiranih površin oziroma hrane. Ker se virus HPAI nahaja tudi v drugih organih oziroma tkivih, so lahko trupla poginulih ptic v primeru kanibalizma in predatorstva pomemben vir okužbe. Vertikalni prenos je mogoč le v primeru kontaminacije jajčne lupine in jajčne vsebine. Čeprav veljajo prostoživeče ptice za rezervoar virusov AI, imajo le – te manjšo vlogo pri prenosu HPAI na domačo perutnino. Veljavna teorija je, da prostoživeče ptice prenesejo na domačo perutnino nizko patogene seve, ki lahko postanejo bolj ali zelo patogeni in tako povzročijo HPAI. Pomemben faktor pri prenosu HPAI virusov je človek, saj pri nepazljivosti oziroma nevednosti lahko razširi virus že s svojo obleko, čevlji, opremo, krmo ali vozili. Običajno se virus širi med osebkami istih ali sorodnih vrst, kot je znano pa je prenos virusa mogoč tudi s ptic na sesalce in tudi ljudi ali obratno.

Klinični znaki AI so različni: prizadet je lahko dihalni, prebavni, reprodukcijski ali živčni sistem. Najbolj očiten znak je velik pogin, tudi do 100-odstotni. Pri akutni obliki imajo lahko živali živčne znake kot so ataksija, tresenje glave in vratu, tortikolis, težko stojijo, so neaktivne in se manj oglašajo. Pojavi se potrnost, zmanjša se ješčnost in poraba vode. Pri nesnicah pade nesnost, ki se v nekaj dneh popolnoma ustavi. Pojavijo se lahko tudi edem podkožja glave, cianoza kože v področju glave in na nogah, kihanje, kašljanje, izcedek iz nosnic, konjunktivitis, sinusitis. Pri nojih poročajo tudi o krvavih driskah in briljantno zelenemu urinu. Prostoživeče ptice in ptice v kletkah običajno ne kažejo znakov obolenja. Visok pogin s kliničnimi znaki neješčnosti, slabe koordinacije v gibanju in splošne depresije je bil opisan pri goseh, racah, labodih, velikih flamingih, golobih, vrabcih in papigi pri okužbi s HPAI H5N1.

Monitoring na AI se v RS izvaja od leta 2004. Vsako leto se za naslednje leto pripravi program monitoringa (od leta 2012 v skladu z določbami Odločbe Komisije 2010/367/EU). Program monitoringa, ki ga vsako leto pripravi UVHVVR, je sofinanciran s strani Evropske komisije. Program se izvaja v rejah perutnine in pri prostoživečih pticah na območju celotne države. Vzorčenje in preiskave se izvajajo v okviru vsakoletne Odredbe o izvajanju sistematičnega spremljanja zdravstvenega stanja živali, programov izkoreninjenja bolezni živali ter cepljenj živali.

Aviarna influenza se je v RS prvič pojavila leta 2006 in sicer pri prostoživečih pticah v severovzhodnem delu RS (Koblerjev zaliv, Maribor, Dogoše, Spodnji Duplek, Starše in Ptujsko jezero) (URSZR, 2015). Po 11 letih je bila v RS 5. januarja 2017 znova potrjena visoko patogena aviarna influenza (HPAI) pri prostoživečih pticah, in sicer podtip H5N8, ki se je v pozimi 2016/17 širil po Evropi, tako pri prostoživečih pticah (predvsem vodnih) kot pri perutnini. Poleg tega

podtipa pa se v Evropi pojavlja tudi HPAI podtipa H5N5, ki je bil v RS ugotovljen 27. januarja 2017 pri labodih.

5.1.15 Atipična kokošja kuga

Atipična kokošja kuga je zelo nalezljiva virusna bolezen perutnine in ptic. Povzročitelji so aviarni paramiksovirusi serotipa1 (APMV-1), ki jih uvrščamo v rod *Rubulavirus*. Bolezen se najpogosteje širi s premiki živih ptic (prostoživeče ptice, ptice v kletkah, tekmovalni golobi, nakup perutnine), z ljudmi in opremo, s perutninskimi proizvodi, s kontaminirano krmo in vodo, prek drugih živalskih vrst, ki same ne zbolijo, z vetrom in ob cepljenju (kontaminacija cepiv, instrumentov za cepljenje, nepopolna inaktivacija vakcin). Možnost horizontalnega prenosa okužbe je izredno visoka. Vertikalni prenos je mogoč le ob kontaminaciji jajčne lupine in jajčne vsebine. Okužene živali lahko širijo virus, preden kažejo klinične znake bolezni. Okužijo se lahko tudi cepljene živali, ki klinično ne zbolijo, vendar virus izločajo. Med boleznijo izločajo živali virus z vsemi izločki, zlasti kapljično in s fecesom. Bolezen lahko prenašajo tudi ljudje, predvsem kmetje in veterinarji, z obutvijo, obleko in instrument.

Klinični znaki so različni. Pri okužbi z velogenimi sevi virusa se bolezen pojavi nenadoma in se hitro razširi na vse živali v jati. Kadar gre za perakutni potek, živali poginjajo tudi brez predhodnih kliničnih znakov. Okužbe z velogenimi sevi navadno povzročajo oteženo dihanje, apatičnost, depresijo in vodeno-zelena driska s primesmi krvi. Roža in podbradek sta cianotična, opazna je tudi oteklina glave. Živali imajo zaprte oči, očesne veznice so otečene, vrat pa stegnen naprej. Ker ne jedo in ne pijejo, dehidrirajo in obnemorejo. Pogin je zelo visok in lahko v nekaj dneh doseže 90 odstotkov. Živali, ki preživijo akutno fazo bolezni, kažejo prizadetost centralnega živčnega sistema. Pojavijo se ataksija, tortikolis in pareza. Opaziti je tudi rahlo drhtenje celotnega telesa ali krče. Nevrotropni velogeni sevi povzročajo najprej akutne dihalne motnje, ki jim v enem do dveh dneh sledijo živčni znaki. Driske običajno ni opaziti. Prizadeta je celotna jata. Pogin je višji pri mlajših živalih – lahko doseže tudi 90 odstotkov, pri starejših pa je nižji, pogine jih do 50 odstotkov. Mezogeni sevi povzročajo blažje klinične znake. Živali so neješče, kihajo, pojavi se tudi rumeno-zelena driska, nesnost pa se zniža. Živčni znaki se lahko pojavijo šele po dveh tednih in to pretežno pri mladih živalih. Za lentogeno obliko okužbe so značilne blage respiratorne motnje in padec nesnosti; živali so neješče. Po preboleli bolezni se nesnost povrne na prejšnjo raven. Pri golobih je klinična slika podobna tisti pri kokoših. Živali so potrte, perje je nasršeno, opazna je neješčost. V sedmih dneh po okužbi se pojavijo živčni znaki: ohromelost nog in kril, tortikolis in tresenje ter poliurija. Oboli lahko 70 odstotkov živali v jati, smrtnost pa lahko doseže

20 odstotkov. Za okužbo so bolj občutljive mlade živali, še posebno v starosti, ko nimajo več maternalnih protiteles.

5.2 Bolezni živali in podnebne spremembe

Ko govorimo o živinoreji, živinorejskih sistemih in posebno nevarnih boleznih živali, ne moremo več obiti njihovih povezanosti s podnebjem in tudi s podnebnimi spremembami. Zato je v to podpoglavje ocene prevzeto tudi besedilo, ki ga je za potrebe izdelave Ocene tveganja za posebno nevarne bolezni živali, verzija 2.0, in Državne ocene tveganj za nesreče, verzija 2.0, pripravila UVHVVR.

Živinorejski sistemi, podnebne spremembe in zdravje živali so medsebojno povezani v zapletene mehanizme. Tako npr. živinoreja vpliva na obseg izpustov toplogrednih plinov, kot sta metan in dušikov oksid, kmetijska dejavnost, skupaj s proizvodnjo živali, pa predstavlja kar od 10 do 12 odstotkov svetovnih emisij toplogrednih plinov. Poleg ogljikovega dioksida je treba omeniti še emisije metana in dušikovega oksida, ki nastajata predvsem pri živinorejski proizvodnji, na riževih poljih in pri uporabi dušikovih gnojil. Čeprav imata tudi metan in dušikov oksid močan vpliv pri nastajanju učinka tople grede, se ne sproščata v ozračje v takšnih količinah kot ogljikov dioksid, ki ima tudi daljšo razpolovno dobo v primerjavi z omenjenima plinoma.

Spremembe podnebja se izražajo v kakovosti vode, zraka in hrane, pa tudi s spremembami v ekosistemih, kmetijstvu, industriji in naseljih. Zdravje živali je lahko posledično prizadeto zaradi ekstremnih dogodkov in s pojavom novih oziroma ponovnim pojavom starih nalezljivih bolezni, pri čemer se nekatere med njimi prenašajo z vektorji (npr. insekti in drugimi prenašalci bolezni), ki so močno odvisni od vremenskih razmer.

To zahteva ukrepanje in prilagajanje vseh inštitucij, povezanih s kmetijstvom, še posebej veterinarske službe, kjer se je treba prilagoditi večjim tveganjem, povezanim s podnebnimi spremembami. Podnebnim spremembam se bo, odvisno od lokacije in vpliva podnebnih sprememb na določenih območjih, morala prilagajati tudi proizvodnja živali.

Živinoreja je pomemben sestavni del kmetijskega sektorja in predstavlja pomemben vir preskrbe s hrano (mleko, jajca in meso). Svetovno povpraševanje po hrani raste z naraščanjem števila prebivalstva. Domače živali so za nekatere ljudi tudi edino sredstvo in vir dohodka oziroma preživljanja. Ocenjujejo, da je od živinoreje odvisna okrog milijarda ljudi. Prežvekovalci igrajo ključno vlogo pri ohranjanju pašnikov po vsem svetu. Prav tako ohranjajo ekosisteme, ki imajo

pomemben vpliv na ohranjanje ali povečanje zalog ogljika, proizvodnjo organskih gnojil, kar pomeni prihranek pri kemičnih gnojilih, izboljšanje kakovosti vode in ohranjanje visoke stopnje biotske raznovrstnosti rastlin in živali.

Vpliv podnebnih sprememb na živinorejo in zdravje živali se kaže v različnih oblikah. Predvsem je treba omeniti spremembe v temperaturi in razpoložljivosti pitne vode ter spremembe v produktivnosti ekosistemov. Ti dejavniki so močno odvisni od geografskega območja in imajo lahko negativne posledice na biotsko raznovrstnost ter blago in storitve, kot so proizvodnja hrane in potrebe po vodi.

Primarni dejavniki, ki povezujejo podnebne spremembe in produktivnost živali (rodnost, zdravje in bolezni živali) in živinoreje kot kmetijske panoge (proizvodnje mesa, mleka, jajc, volne ipd.), so:

- spremembe v vzorcih, intenziteti in razporeditvi padavin prek leta (spremenjeni padavinski režimi);
- višje povprečne in najvišje temperature in vročinski valovi, ki vplivajo na živino s toplotnim stresom, na rastline v občutljivih fazah njihovega življenjskega cikla pa s povečevanjem evapotranspiracije iz pridelkov in z izhlapevanjem vode iz tal in vodnih zadrževalnikov;
- pogostejši oziroma intenzivnejši ekstremni vremenski dogodki (poplave, nevihte, močan veter, suše ipd.), ki povzročajo povečano smrtnost živali, večjo verjetnost za poškodbe bivalnih prostorov živali, povečano obremenitev higienskih služb za odvoz poginulih živali in večje potrebe po zavetiščih za živali.

Sekundarni dejavniki podnebnih sprememb, ki se kažejo kot posledice primarnih dogodkov, so:

- več bolezni in parazitskih obolenj;
- slabši apetit in prebavljivost krme pri živalih;
- novi insekti in bolezni, ki se širijo iz toplejših krajev ter ostali členonožci (Arthropoda);
- slabše priraščanje in splošno počutje živali (npr. zmanjšana proizvodnja mleka);
- večja smrtnost in obolelost starejših živali in mladičev;
- povečano število nekaterih bolezni, ki se prenašajo z vodo;
- pomanjkanje hrane in pitne vode za živali;
- vpliv na kakovost in velikost na življenjskega prostora živali zaradi pogostejših poplav in gozdnih požarov in drugih požarov v naravnem okolju;
- povečano število škodljivcev, manj pogost stres mraza na živino, povečano število zajedavcev, intenzivnejši napadi zajedavcev oziroma komarjev zaradi milejših zim.

Spremembe podnebja vplivajo na zdravje živali na več načinov. Vedno, ko pride do večjih nihanj vremenskih spremenljivk, lahko pride tudi do večjih bioloških sprememb, tako v zdravju oziroma pojavu bolezni živali, kot v populacijski dinamiki živali, distribuciji in razpoložljivosti patogenov v okolju. V procesu spremembe zdravja oziroma pojava bolezni prihaja do stalnega nihanja, ki se kaže v spremembi ravnotežja med tremi elementi ekološke triade: posrednikom, gostiteljem in okoljem. Tako se lahko patogeni v okolju pojavljajo v večji gostoti, so bolj agresivni in vplivajo na nihanje imunosti gostiteljskih vrst. Okolje vpliva na sistem zdravja živali in se nenehno spreminja, sistem pa ni imun na take spremembe (UVHVVR, 2016).

Spremembe v vremenskih vzorcih spremenijo prostorsko razporeditev prenašalcev bolezni oziroma vektorjev, kot so insekti, ektoparaziti in endoparaziti (npr. komarji in klopi ter ostali členonožci). Ker so členonožci zelo občutljivi na spremembe okolja (predvsem na spremembe temperature), to vpliva tudi na širjenje in prenos bolezni, ki so odvisne od vektorjev. Tako bodo bolezni, kot so bolezen modrikastega jezika, mrzlica zahodnega Nila, afriška prašičja kuga, venezuelski encefalomiелitis kopitarjev, lymska borelioza, rumena mrzlica in visceralna leishmanioza, ostale omejene na distribucijo vektorjev in so v veliki meri odvisne od prisotnosti samega vektorja. Pojav vedno novih bolezni na določenem območju in pojav starih, ki se širijo z vektorji, kaže na jasen primer povezave med podnebnimi spremembami in vplivi na zdravje živali in posredno tudi ljudi. S pogostejšim pojavom ekstremnih dogodkov bo prišlo tudi do povečanja števila smrtnih žrtev, ki so povezane s podnebnimi spremembami in širjenjem bolezni ljudi in živali (UVHVVR, 2016).

Predvideva se lahko, da bo v časovnem okviru od pet do 10 let marsikje, tudi pri nas, zaradi podnebnih sprememb prišlo do novih oziroma ponovnih pojavov določenih bolezni živali, ki so neposredno povezane s podnebnimi spremembami v regiji. Obremenitev okolja s patogeni je še najbolj očitna v primeru fekalno – oralne poti prenosa, ki se navezuje na prenos preko vode. Te bolezni vključujejo aviarno influenco in atipično kokoško kugo pri divjih pticah, ki se selijo glede na letni čas. Naravni cikel virusa aviarne influence pri raci mlakarici, ki je najpogostejši naravni gostitelj virusa, vključuje zaužitje vode, okužene z virusom AI. Replikacija virusa poteka predvsem v končnem delu črevesnega trakta race. Virusi, ki ga nato ptice selivke poleti deponirajo v višjih zemljepisnih širinah, se lahko shranijo v permafrostu v subarktičnih razmerah in tukaj preživijo stoletja. Za divje ptice je znano, da so zbiralniki oziroma katalizatorji različnih patogenov, vključno z virusom zahodnega Nila, kjer ptice delujejo kot naravni gostitelji, v katerih se virus lahko razmnožuje. Prav tako lahko anaerobne bakterije vraničnega prisada v obliki spor preživijo v zemlji več desetletij (UVHVVR, 2016).

Odsotnost bolezni pri živalih je ključna za zagotavljanje zdravja ljudi in živali ter varne hrane. Pomembno je, da imamo učinkovit sistem za zgodnje odkrivanje bolezni in hitro ukrepanje tako na nacionalni ravni kot tudi v širšem evropskem prostoru. Posledice pojava bolezni živali se kažejo kot izguba dohodka na ravni posameznika oziroma gospodarstva (pogini in usmrtitve živali) ter na ravni občine in države (omejitve pri trgovanju oziroma izvozu, pomanjkanje surovin za industrijo idr.) (UVHVVR, 2016).

Zaradi obsežnega prometa z živalmi in njihovimi proizvodi, sprememb v okolju, velikih koncentracij živali na nekaterih območjih ter drugih dejavnikov pomenijo posebno nevarne bolezni grožnjo za zdravje živali v RS, kar zahteva pripravo in načrtovanje ukrepov ob pojavu posameznih posebno nevarnih bolezni živali. Poleg bolezni, ki so znane že desetletja in stoletja, se pojavljajo nove oziroma se stare pojavljajo v novi, spremenjeni obliki. Prav tako se zaradi spremenjenih podnebnih razmer in prilagoditve povzročiteljev stare bolezni širijo na območja, na katerih jih v preteklosti ni bilo (UVHVVR, 2016).

Zaščita živali pred posebno nevarnimi boleznimi obsega sistem družbenih, skupinskih in posamičnih aktivnosti ter ukrepov za njihovo preprečevanje, obvladovanje in zatiranje ter odstranjevanje njihovih posledic. Uspešno preprečevanje in obvladovanje posebno nevarnih bolezni živali temelji na učinkovitem sistemu spremljanja in usklajenega delovanja veterinarskih ter drugih služb. Najpomembnejše je hitro in učinkovito ukrepanje ob pojavu bolezni, še posebno ob tistih, ki se pojavljajo kot epizootije (UVHVVR, 2016).

6 POGOSTOST POJAVLJANJA POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI

Tudi na območju Notranjske regije so se po podatkih UVHVVR v preteklosti pojavile epizootije, in sicer:

- slinavka in parkljevka leta 1968 na območju takratnih občin Sežana, Postojna, Koper, Nova Gorica, Ajdovščina, Ilirska Bistrica, Logatec, Cerknica in Ljubljana;
- manjši izbruhi atipične kokošje kuge leta 1991,
- manjši pojav klasične prašičje kuge (KPK) leta 1992 ter nazadnje leta 1996.

V nekaterih drugih občinah izven Notranjske regije pa so se pojavile tudi:

- atipična kokošja kuga leta 1966 na območju takratne občine Ptuj,
- aviarna influenza (ptičja gripa) pri prostoživečih pticah leta 2006 v severovzhodnem delu RS (Koblerjev zaliv, Maribor, Dogoše, Spodnji Duplek, Starše in Ptujsko jezero) (URSZR, 2015). Aviarna influenza se je pojavila znova leta 2017. 5. januarja tega leta je bila namreč potrjena visoko patogena aviarna influenza (HPAI) pri prostoživečih pticah. Ugotovljen podtip H5N8 prizadene tako prostoživeče ptice (predvsem vodne) kot domačo perutnino. Prvi primer bolezni je bil potrjen pri treh poginjenih labodih grbcih (*Cygnus olor*), najdenih na ribniku v Pragerskem (občina Slovenska Bistrica),
- prvi primer bolezni modrikastega jezika (BTV) v RS je bil ugotovljen novembra 2015 in sicer na gospodarstvu z govedom v severovzhodnem delu države (občina Kuzma). Avgusta 2016 pa je bil postavljen prvi klinični sum in potrditev bolezni modrikastega jezika pri ovcah (UVHVVR, 2019).

V RS so bile z ukrepi zdravstvenega varstva živali v preteklosti zatrte oziroma uspešno nadzorovane bolezni živali, ki bi lahko povzročile večjo gospodarsko škodo in bile nevarne tudi za zdravje ljudi (na primer izbruha slinavke in parkljevke ni bilo vse od leta 1968), saj je bil izveden uspešen sistem nadzora ter izvajanja predpisanih ukrepov (URSZR, 2015).

Preglednica 2: Posebno nevarne bolezni živali in njihovo pojavljanje na območju RS. Vir: UVHVVR, UVHVVR, 2019.

Šifra bolezni	Ime bolezni	Leto izbruha bolezni
A010	Slinavka in parkljevka	1968
A020	Vezikularni stomatitis	Nikoli ugotovljeno

Šifra bolezni	Ime bolezni	Leto izbruha bolezni
A030	Vezikularna bolezen prašičev	Nikoli ugotovljeno
A040	Goveja kuga	(1883)
A050	Kuga drobnice	Nikoli ugotovljeno
A060	Pljučna kuga goved	Nikoli ugotovljeno
A070	Vozličasti dermatitis	Nikoli ugotovljeno
A080	Mrzlica doline Rift	Nikoli ugotovljeno
A090	Bolezen modrikastega jezika	2015
A100	Osepnice ovac in koz	Nikoli ugotovljeno
A110	Konjska kuga	Nikoli ugotovljeno
A120	Afriška prašičja kuga	Nikoli ugotovljeno
A130	Klasična prašičja kuga	1992, 1996
A150	Aviarna influenza	2006, 2017 (samo prostoživeče ptice)
A160	Atipična kokošja kuga	1966, 1991

Fiktivni scenariji tveganja pojava posebno nevarnih bolezni živali so predstavljeni v Oceni tveganja za posebno nevarne bolezni živali (UVHVVR) ter v Oceni ogroženosti RS zaradi pojava posebno nevarne bolezni živali (URSZR, poglavje 6). Izdelani so za pojav slinavke in parkljevke (SIP), aviarne influence (AI) in klasične prašičje kuge (KPK). V en scenarij je vključen tudi prekomejni vidik pojavljanja in širjenja bolezni.

Populacija rejnih živali v RS v obdobju 2006–2019. Vir: MKO, Statistični urad RS, UVHVVR, UVHVVR, 2019.

Preglednica 3: Populacija rejnih živali v RS v obdobju 2006–2019. Vir: MKO, Statistični urad RS, UVHVVR, UVHVVR, 2019.

Vrsta živali	GOVEDO	PRAŠIČI	DROBNICA	PERUTNINA	KOPITARJI
Leto					
2006	467.700	476.834	158.288	3.292.826	19.249
2007	477.939	512.563	159.326	3.056.662	19.249
2008	466.844	466.196	160.425	4.575.277	19.623
2009	470.211	415.230	168.004	n.p.	n.p.
2010	465.720	354.230	164.575	3.292.826	19.623
2011	462.401	350.721	155.059	6.597.774	n.p.
2012	456.742	302.951	152.041	n.p.	24.285
2013	461.461	276.223	149.230	n.p.	28.126
2014	466.268	283.571	138.097	n.p.	26.081
2015	482.951	297.821	137.109	5.258.561*	25.420

Vrsta živali	GOVEDO	PRAŠIČI	DROBNICA	PERUTNINA	KOPITARJI
Leto					
2016	486.118	261.267	137.124	6.115.817	26.328
2017	476.913	245.642	146.586	6.410.070	25.384
2018	472.975	244.513	148.823	n.p.	25.300
2019	478.010	248.869	150.997	7.086.623	n.p.

Podrobnejši podatki o številu domačih živali za leto 2019, ki so osnova za vse nadaljnje analize v tej oceni, so predstavljeni v poglavjih 10 in 15.

Zoonoze

Zaradi spremljanja stanja glede zoonoz (nalezljive bolezni živali, ki se prenašajo z živali na ljudi in obratno) in njihovih povzročiteljev pri živalih, v živilih in pri ljudeh pristojni državni organi (UVHVVR, NIJZ, ZIRS) vsako leto pripravijo program monitoringa zoonoz in njihovih povzročiteljev, ki se izvaja vse od leta 2005 ter so dostopni na spletni strani UVHVVR (URSZR, 2015).

Program monitoringa zoonoz in povzročiteljev zoonoz obsega sistem zbiranja podatkov za posamezne povzročitelje zoonoz, vključno s spremljanjem odpornosti proti protimikrobnim zdravilom, razvojne stopnje v živilski verigi, v kateri se podatki zbirajo, programe cepljenja in druge preventivne ukrepe ter ukrepe ob pozitivnih rezultatih, ki so predpisani z zakonodajo, ter sistem obveščanja ob pojavu bolezni oziroma ugotovitvi povzročitelja (URSZR, 2015).

Spremljanje tuberkuloze, bruceloze in stekline pri živalih poteka po programih, pripravljenih v okviru zdravstvenega varstva živali (URSZR, 2015).

Spremljanje salmonеле v jatah perutnine (matične jate, nesnice, brojlerji in purani) se izvaja na podlagi nacionalnega predpisa in nacionalnih programov nadzora. Vzorčenje izvajajo nosilci živilske dejavnosti in uradni veterinarji UVHVVR (URSZR, 2015).

Spremljanje drugih povzročiteljev zoonoz iz točke A Priloge I Direktive 2003/99/EC, ki jih je treba vključiti v spremljanje (povzročitelji trihineloze, povzročitelja ehinokokoze, Escherichia coli VTEC, salmonela in kampilobaker), se izvaja na podlagi obveznega navodila, ki ga pripravi UVHVVR (URSZR, 2015).

UVHVVR izvaja tudi koordinirane programe (temeljne študije) s področja spremljanja povzročiteljev zoonoz, ki jih predpiše Evropska unija (EU) (URSZR, 2015).

Primeri zoonoz pri ljudeh v letih od 2007 do 2018 so razvidni iz preglednice 4.

Preglednica 4: Primeri zoonoz pri ljudeh. Vir: UVHVVR, UVHVVR, 2019

Ime bolezni	Število primerov											
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bruceloza	1	2	2	0	1	0	0	0	0	1	1	3
Cisticerkoza (<i>Cysticercus bovis</i>)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Ehinokokoza/hidatoza	1	7	5	8	8	6	6	5	8	3	8	6
Japonski encefalitis	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kampilobakterioza	1064	885	915	999	972	931	996	1119	1256	1571	1365	1240
Leishmanioza	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Leptospiroza	7	6	2	9	9	3	0	31	11	16	24	18
Listerioza	4	3	6	11	5	7	16	14	*	*	*	*
Miaza (<i>Cochliomyia hominivorax</i>)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mrzlica doline Rift	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mrzlica Q	64	0	0	1	0	1	1	2	1	1	3	1
Prašičja rdečica	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Psitakoza/ornitoza	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Salmonelozne infekcije	1314	1097	620	341	391	401	293	663	385	170	127	134
Steklina	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toksoplazmoza	20	20	17	17	21	17	30	35	35	24	19	24
Trihineloza	0	1	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0
Tuberkuloza govedi (<i>Mycobacterium bovis</i>)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tularemija	1	2	2	0	0	4	2	1	0	1	1	4
Venezuelski encefalomielitis	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vranični prisad	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ebola				0	0	0	0	0	0	0	0	0
Escherichia coli O157				1	0	2	1	162	*	*	*	*
Mrzlica West Nile				0	0	0	0	0	0	0	0	5

Ime bolezni	Število primerov											
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Visoko patogena aviarna influenza				0	0	0	0	0	0	0	0	0

7 MOŽEN POTEK IN PRIČAKOVANO ŠIRJENJE BOLEZNI

Glede na epizootiološko situacijo lahko v Notranjski regiji in na območju celotne RS pričakujemo pojav bolezni, ki se v zadnjem obdobju pojavljajo v EU oziroma bližnjih državah. Na območju EU je to afriška prašičja kuga, ki se širi iz vzhoda Evrope proti osrednjim in zahodnim območjem. Zaradi načina širjenja, kjer veliko vlogo igra populacija divjih prašičev, predstavlja nadzor nad boleznijo težavo za prizadete države. Pri nadzoru in preprečevanju širjenja igrajo ključno vlogo lovci, kmetje in veterinarji, ki morajo delovati složno in brez prekrivanja podatkov. Prav tako so pomembni biovarnostni ukrepi na kmetijskih gospodarstvih.

V RS je bil v letu 2015 prvič zabeležen pojav bolezni modrikastega jezika. Zaradi načina prenosa (krvosesne mušice) je bolezen težje omejiti; edin način je preprečevanje in omejitve širjenja s cepljenjem. V RS cepimo proti bolezni modrikastega jezika drobnico in govedo od leta 2017 dalje.

Dodatno nevarnost predstavljajo tudi klasična prašičja kuga, aviarna influenza, slinavka in parkljevka ter kuga drobnice. Predvsem klasična prašičja kuga v prihodnosti predstavlja veliko nevarnost za obmejne občine s Hrvaško v kateri so bili zadnji izbruhi 2006 in 2007. Po vstopu Hrvaške v EU pa bodo prašiči iz Slavonije in Samoborske živinske tržnice zaradi nizkih cen zaželeno blago.

Reje govedi, prašičev in perutnine so skoncentrirane v severovzhodnem delu države, medtem ko je reja drobnice omejena na njen južni in zahodni del. Tveganje za vnos bolezni predstavljajo trgovanje in uvoz živali in proizvodov, mednarodna potovanja in turizem (mesni in mlečni izdelki, obutev) ter prostoživeče živali.

8 VERJETNOST NASTANKA VERIŽNE NESREČE

Ob izrednem odstranjevanju trupel živali (sežig, zakop) pri pojavu posebno nevarnih boleznih živali se morajo upoštevati določbe 19. člena Uredbe (ES) št. 1069/2009 o določitvi zdravstvenih pravil za živalske stranske proizvode in pridobljene proizvode, ki niso namenjeni prehrani ljudi, ter razveljavitvi Uredbe ES št. 1774/2002, v povezavi s 27. členom Zakona o veterinarskih merilih skladnosti in 22. členom Pravilnika o živalskih stranskih proizvodih, ki niso namenjeni prehrani ljudi (Uradni list RS, št. 35/2015 in 82/18). Ob ustreznem upoštevanju navedenega je verjetnost nastanka verižne nesreče zelo majhna.

9 Veterinarski ukrepi za preprečevanje, zatiranje in izkoreninjanje posebno nevarnih boleznih živali

Obveščanje in ukrepanje ob sumu ali pojavu boleznih živali v RS določajo Zakon o veterinarskih merilih skladnosti, Pravilnik o boleznih živali ter pravilniki, ki določajo ukrepe ob sumu ali pojavu določenih boleznih (posebno nevarnih in drugih) (URSZR, 2015).

Ob pojavu posebno nevarnih boleznih živali v Notranjski regiji se bodo izvajali ukrepi za preprečevanje, zatiranje in izkoreninjanje teh boleznih, poleg tega pa tudi ukrepi in naloge za zaščito, reševanje in pomoč. Odrejanje veterinarskih ukrepov in nadzor nad njihovim izvajanjem opravlja UVHVVR, za območje Notranjske regije je to UVHVVR OU Postojna.

Odrejene ukrepe izvajajo uradni veterinarji UVHVVR OU Postojna, veterinarske organizacije v Notranjski regiji in Nacionalni veterinarski inštitut (NVI), enota Ljubljana.

V skladu s pravilnikom, ki ureja kužne bolezni živali in pravilniki, ki urejajo ukrepe za ugotavljanje, preprečevanje in zatiranje določenih posebno nevarnih boleznih živali in v skladu z zakonodajo Evropske Unije, mora UVHVVR, pripraviti načrte ukrepov ob pojavu določenih posebno nevarnih boleznih živali, v katerih so podrobno opredeljeni nacionalni ukrepi, ki so nujno potrebni za ohranjanje visoke ravni osveščenosti in pripravljenosti ter ukrepi za varovanje okolja, ki jih je potrebno izvesti v primeru pojava določene posebno nevarne bolezni živali (UVHVVR, 2019).

9.1 Veterinarski ukrepi

9.1.1 Zgodnje odkrivanje virov okužbe

Vsak, ki posumi na bolezen živali, mora obvestiti veterinarsko organizacijo, ki na podlagi anamnestičnih podatkov, kliničnega pregleda oziroma epizootioloških razmer določi predpisane ukrepe.

9.1.2 Obveščanje o posebno nevarnih boleznih živali

Veterinar mora takoj ob sumu na posebno nevarno bolezen živali to sporočiti na glavni urad UVHVVR in s pisnim navodilom imetniku živali določiti ukrepe za preprečevanje oziroma zmanjšanje možnosti širjenja bolezni.

9.1.3 Epizootiološka poizvedba

Z epizootiološko poizvedbo lahko ugotovimo možen vir okužbe in poti vnosa oziroma širjenja bolezni. Na podlagi rezultatov epizootiološke poizvedbe lahko UVHVVR določi dodatne ukrepe

9.1.4 Cepljenje

S cepljenjem zaščitimo dovzetne vrste živali proti boleznim. Načeloma je preventivno cepljenje proti posebno nevarnim boleznim živali prepovedano. Cepljenje je dovoljeno v primerih, ki jih za posamezno bolezen določa pravilnik. V večini primerov gre za cepljenje v nujnih primerih (hitro širjenje bolezni v državi, velika nevarnost za vnos iz drugih držav članic EU ali tretjih držav), v nekaterih primerih pa se lahko izvaja tudi preventivno cepljenje, s katerim zaščitimo populacijo pred pojavom bolezni. V RS se takšno cepljenje izvaja proti atipični kokošji kugi (URSZR, 2015) in bolezni modrikastega jezika. Cepljenje izvajajo veterinarske organizacije s koncesijo. Peroralno cepljenje lisic proti steklini se izvaja na večjem delu Republike Slovenije dvakrat letno (spomlad in jeseni) z metanjem vab s cepivom iz letala. Prav tako je obvezno cepljenje psov proti steklini (UVHVVR, 2019).

9.1.5 Čiščenje in razkuževanje, dezinfekcija ter deratizacija

Razkuževanje je odstranitev in uničevanje povzročiteljev bolezni s predmetov, snovi (iztrebki, gnoj, krma idr.) ter okolja. Obvezno je razkuževanje izločkov, predmetov in prostorov, kjer je bila žival, ki je zbolela za eno od posebno nevarnih bolezni živali, saj obstaja neposredna nevarnost za širjenje bolezni. Preden se izvede učinkovito razkuževanje, je treba opremo in prostore dobro očistiti (URSZR, 2015).

Dezinsekcija je zatiranje in uničevanje mrčesa (insektov). Obvezna je dezinsekcija predmetov, prostorov in okolice, kadar je prenašalec posebno nevarne bolezni živali mrčes (komarji, krvosesne mušice, klopi ipd.). Dezinsekcija se izvaja tudi, ko lahko mrčes bolezen prenaša mehanično (URSZR, 2015).

Deratizacija je zatiranje podgan, miši in drugih škodljivih glodavcev, ki se periodično izvaja kot preventivni ukrep. Ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali se pogosteje izvaja zaradi nevarnosti mehaničnega raznašanja povzročiteljev bolezni (URSZR, 2015).

9.1.6 Odstranitev in usmrtitev okuženih živali

Ta ukrep, ki ga je treba izvesti ob pojavu določene posebno nevarne bolezni živali, spada med ukrepe za preprečevanje širjenja bolezni. Okužene živali je treba čim prej usmrtiti in neškodljivo odstraniti. Za neškodljivo odstranjevanje živalskih trupel so odgovorni izvajalci gospodarske javne službe ravnanja z živalskimi stranskimi proizvodi v skladu s predpisi, ki urejajo varovanje okolja (URSZR, 2015). Trenutno ima koncesijo za opravljanje te dejavnosti le en obrat z maksimalno dnevno kapaciteto 200 ton (UVHVVR, 2019). Če bi količina trupel presegala zmogljivosti obrata oziroma zaradi nepredvidenih okoliščin ne bi mogli trupla uničevati v obratu, so možni tudi drugi načini odstranjevanja – zakopavanje ali sežig. Tako za zakopavanje kot sežiganje je potrebna določena mehanizacija (delovni stroji za izkopavanje jam in prevoz trupel, priprava grmade), osebje, usposobljeno za ravnanje s stroji, sredstva za razkuževanje trupel (na primer apno), material za sežig (les, slama), drugi delovni stroji in osebje. Pri tem je pri izbiri ustrezne lokacije zakopavanja ali morebitnega sežiga trupel živali na prostem (na primer izogibanje vodovarstvenim območjem itd.) zelo pomembno sodelovanje različnih služb (URSZR, 2015).

Ob pojavu aviarne influence je treba še posebno zaščititi osebje, ki sodeluje pri izvajanju ukrepov, saj se ljudje lahko okužijo z virusom aviarne influence in zbolijo (URSZR, 2015). Problem za ljudi lahko predstavljajo še druge zoonoze, kot bi bil npr. pojav mrzlice doline Rift, ki pa se v RS še ni pojavila (UVHVVR, 2019).

Med naštete bolezni spada tudi bolezen modrikastega jezika - BT, ki jo prenašajo krvosesne mušice. Glede na to, da je bolezen razširjena po skoraj vsej EU in se kot zaščitni ukrep uporablja cepljenje, se tudi drugi ukrepi za preprečevanje širjenja te bolezni razlikujejo od ukrepov pri drugih boleznih. Poleg tega pa se za zaščito živali uporabljajo repelenti in insekticidi (URSZR, 2015).

Ukrepi in naloge za zaščito, reševanje in pomoč so razdelani v Regijskem načrtu zaščite in reševanja ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali za Notranjsko regijo.

10 RAZVRŠČANJE GOSPODARSTEV, OBČIN TER NOTRANJSKE REGIJE V RAZREDE OGROŽENOSTI ZARADI POJAVA POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI

Ta del ocene ogroženosti je izdelan na podlagi podatkov o številu živali za leto 2019, in sicer za 10 občin v Notranjski regiji. Podatki so povzeti iz Državne ocene ogroženosti za katero je vse potrebne podatke pripravil UVHVVR. Spremljanje stanja oziroma števila rejnih živali RS je razmeroma dobro urejeno, zato so ti podatki primerni za oblikovanje meril ogroženosti. Podlaga za izračun ogroženosti so še vedno podatki o številu živali po občinah in gospodarstvih, so pa uporabljeni najnovejši in celoviti podatki. Večina posebno nevarnih bolezni živali se širi med rejnimi živalmi, nekatere pa se lahko nanje prenesejo tudi od prostoživečih divjih živali. Večje število živali na nekem območju načeloma pomeni večje tveganje za izbruh in širjenje bolezni.

Preglednica 5 prikazuje število živali in število gospodarstev v Notranjski regiji, prikazano pa je tudi povprečno število živali na gospodarstvo in občino.

Preglednica 5: Podatki o številu živali in gospodarstev v Notranjski regiji za leto 2019. Vir: UVHVVR, 2019.

Vrsta živali	Število živali	Število gospodarstev	Povprečno število živali na gospodarstvo	Povprečno število živali na občino
govedo	15.815	1.235	13	1.582
prašiči	1.360	128	11	136
drobnica	15.783	480	33	1.578
perutnina	771.285	661	1.166	77.129

Opomba: Stalež prašičev, drobnice in perutnine se sporoča enkrat letno (1. februar) in predstavlja presek dejanskega stanja v času. Stalež goveda se vodi ažurno, saj so podatki podprti z »živo« bazo goveda na gospodarstvih. Podatki za govedo veljajo na dan 1. junija 2019, za ostale rejne živali 1. februarja 2019.

Ob upoštevanju podatkov iz prejšnje ocene ogroženosti (iz leta 2014) je opaziti porast števila prašičev, medtem ko je po drugi strani zaznan upad drobnice in perutnine. Kljub porastu števila prašičev v regiji pa število gospodarstev, ki se ukvarjajo s prašičerejo ostaja, glede na podatke iz zadnje ocene ogroženosti, nespremenjeno. Prav tako je kljub zmanjšanemu številu gospodarstev moč opaziti porast števila goveda na območju Notranjske regije. Nekoliko se je zmanjšalo tudi

število gospodarstev, ki se ukvarjajo s perutnino in drobnico, kar se odraža tudi v upadu števila živali.

Gospodarstva, občine in Notranjska regija so razvrščene v posamezne razrede ogroženosti na podlagi števila ali deleža rejnih živali (goveda, prašičev, drobnice, perutnine). Gre za že ustaljeno razvrstitev v pet razredov ogroženosti. Merila za razvrščanje občin, regij in gospodarstev v razrede ogroženosti se med seboj razlikujejo. Pri gospodarstvih je to podatek o številu živali, ki jih redijo, pri občinah število živali v občini glede na »povprečno« občino, pri regijah pa delež posamezne vrste rejnih živali glede na število teh živali v vsej RS. Vrednosti meril ogroženosti oziroma za razvrščanje v razrede ogroženosti se bistveno ne razlikujejo od meril v prejšnjih dveh ocenah ogroženosti, le pragovi za razrede ogroženosti so bili nekoliko spremenjeni glede na spremenjene staleže rejnih živali.

Večje število živali na nekem območju načeloma pomeni večje tveganje za izbruh in širjenje bolezni. Občine in regija so na podlagi števila živali razvrščeni v pet razredov ogroženosti.

Preglednica 6: Razredi in stopnje ogroženosti, v katera se uvršča nosilce načrtovanja

Razred ogroženosti	Stopnja ogroženosti
1	Zelo majhna
2	Majhna
3	Srednja
4	Velika
5	Zelo velika

Poglavitna vrednost za oblikovanje razredov za ugotavljanje ogroženosti občin je število posamezne vrste živali v »povprečni« občini. Za ugotavljanje ogroženosti regije je upoštevano kot glavno merilo delež posamezne vrste živali glede na število teh živali v vsej RS.

10.1 Razvrščanje gospodarstev Notranjske regije

Merila glede razvrščanja gospodarstev v razrede ogroženosti so se glede na prejšnje verzije ocene spremenila. Vrednost je zaradi ugotovljenega povečanja staleža goveda glede na stalež leta 2011 kot izhodiščne vrste rejne živali malce višja kot v prvih dveh verzijah ocene in je sedaj 450 glav govedi. Prav tako so se spremenili faktorji s katerimi smo »uravnotežili« posamezne

vrste rejnih živali glede na govedo, in sicer je za prašiče 4 (v prejšnjih verzijah ocene po pomoti 5), za drobnico 6 in za perutnino okvirno 150 (v prejšnjih verzijah ocene 200).

Natančni kriteriji za določitev gospodarstev v razrede ogroženosti so prikazani v preglednici 7.

Preglednica 7: Število živali kot merilo za razvrstitev gospodarstev v razrede ogroženosti

Vrsta živali in število	1. razred ogroženosti	2. razred ogroženosti	3. razred ogroženosti	4. razred ogroženosti	5. razred ogroženosti
Govedo	do 225	nad 225 do 450	nad 450 do 1350	nad 1350 do 4050	nad 4050
Prašiči	do 900	nad 900 do 1800	nad 1800 do 5400	nad 5400 do 16.200	nad 16.200
Drobnica	do 1350	nad 1350 do 2700	nad 2700 do 8100	nad 8100 do 24.300	nad 24.300
Perutnina	do 34.000	nad 34.000 do 68.000	nad 68.000 do 204.000	nad 204.000 do 612.000	nad 612.000

Glede na merila za razvrščanje gospodarstev v razrede ogroženosti sta v Notranjski regiji trenutno 2 gospodarstvi, ki se intenzivno ukvarjata s perutnino ter predstavljata oziroma spadata v tretji razred ogroženosti. Pregled teh gospodarstev je predstavljen v Preglednici 8.

Preglednica 8: Pregled gospodarstev v Notranjski regiji, ki so glede na merila ogroženosti uvrščena v tretji razred ogroženosti. Stanje perutnine na dan 01.02.2019. Vir: UVHVVR, 2019

Naslov gospodarstva	Občina	Regija	Število živali	Razred ogroženosti
PERUTNINA				
Kal 1	Pivka	Notranjska	160.000	3
Neverke 30 (dva upravljalca)	Pivka	Notranjska	100.000 + 60.000	3

10.2 Razvrščanje občin v Notranjski regiji

Razvrščanje občin v pet razredov ogroženosti je izvedeno posamično po vrstah živali (govedo, prašiči, drobnica in perutnina) in skupno. Podrobnejši podatki o številu posameznih vrst živali po občinah, »parcialna« uvrstitev v razrede ogroženosti in v nekaterih primerih tudi prisotnost večjih ali velikih gospodarstev v občinah je razvidna iz preglednic v poglavju 15.

Pri razvrstitvi v parcialne razrede ogroženosti so upoštevana merila iz preglednice 9. Končna razvrstitev občine v razred ogroženosti upošteva najvišjo parcialno razvrstitev občine v razred ogroženosti po posameznih vrstah živali.

Preglednica 9: Število živali kot merilo za uvrstitev občin v razrede ogroženosti

Vrsta živali in število	1. razred ogroženosti	2. razred ogroženosti	3. razred ogroženosti	4. razred ogroženosti	5. razred ogroženosti
Govedo	do 1150	nad 1150 do 2300	nad 2300 do 6900	nad 6900 do 20.700	nad 20.700
Prašiči	do 600	nad 600 do 1200	nad 1200 do 3600	nad 3600 do 10.800	nad 10.800
Drobnica	do 375	nad 375 do 750	nad 750 do 2250	nad 2250 do 6750	nad 6750
Perutnina	do 16.500	nad 16.500 do 33.000	nad 33.000 do 99.000	nad 99.000 do 297.000	nad 297.000

Izjema: če je v občini gospodarstvo, ki sodi v 3. 4. ali 5. razred ogroženosti (po merilih ogroženosti za gospodarstva) je občina za tisto vrsto živali, v kolikor že ni uvrščena v tretji ali višji razred ogroženosti po merilih ogroženosti za občine, avtomatsko uvrščena v tretji razred ogroženosti.

Preglednica 10: Razvrstitev občin v razrede ogroženosti po posameznih vrstah živali (parcialno) in skupno. Vir: URSZR, 2015 (za podatke v zadnjem stolpcu)

Regija	Občina	govedo	prašiči	drobnica	perutnina	Razred ogroženosti občine 2019	Razred ogroženosti občine 2015
NOTRANJSKA (10 občin)	Bloke	2	1	1	1	2	2
	Cerknica	2	1	3	2	3	3
	Divača	1	1	4	1	4	4
	Hrpelje-Kozina	1	1	3	1	3	2
	Ilirska Bistrica	3	1	4	3	4	4
	Komen	1	1	2	1	2	2
	Loška dolina	1	1	2	2	2	1
	Pivka	3	1	4	5	5	5
	Postojna	3	1	3	2	3	3
	Sežana	1	1	3	3	3	3

Iz preglednice 10 je razvidna razvrstitev občin v Notranjski regiji posamezno – parcialno po vrstah živali in razred ogroženosti občine kot celote s primerjavo razreda ogroženosti posamezne občine iz ocene 2015. Podrobnejši podatki o številu živali po občinah in njihova uvrstitev v parcialne razrede ogroženosti so predstavljeni v poglavju 15 (preglednice 14–20).

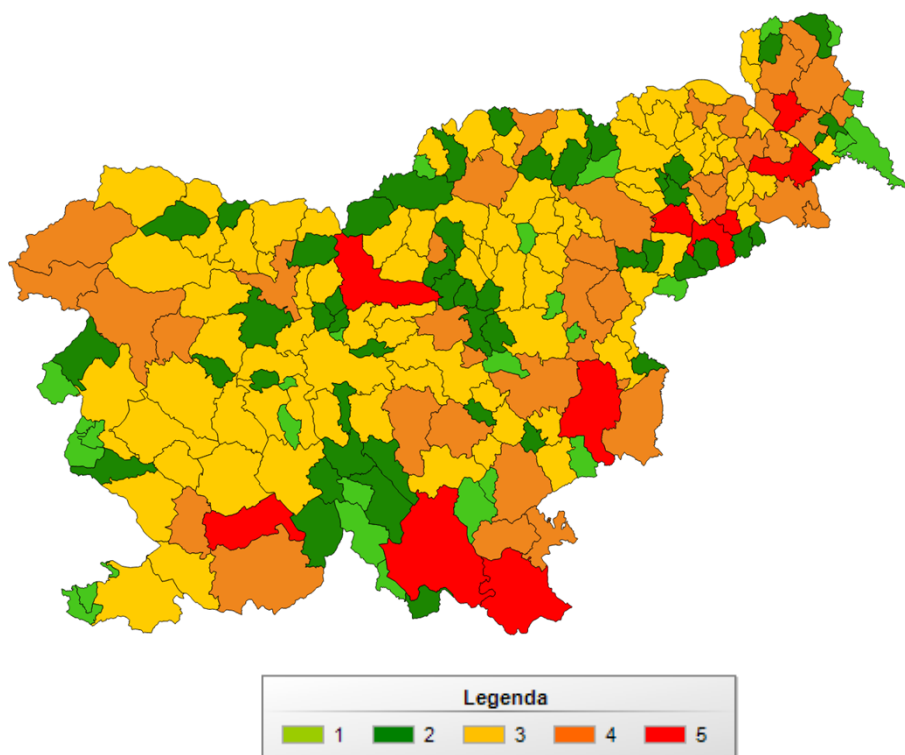
Spodnja preglednica prikazuje, kako so občine znotraj Notranjske regije uvrščene v posamezne razrede ogroženosti.

Preglednica 11: Število občin v Notranjski regiji in skupno, razvrščenih po razredih ogroženosti

Notranjska Regija	1. razred ogroženosti	2. razred ogroženosti	3. razred ogroženosti	4. razred ogroženosti	5. razred ogroženosti	Skupno število občin	Razred ogroženosti regije
SKUPAJ OBČIN	0	3	4	2	1	10	3

Iz preglednic 10 in 11 lahko povzamemo, da imamo v Notranjski regiji eno občino, ki je uvrščena v peti razred ogroženosti in dve občine v četrtem razredu. V peti razred ogroženosti spada Občina Pivka, v četrti pa Občina Divača in Ilirska Bistrica. Največ občin (4) je uvrščenih v tretji razred ogroženosti. To število se je v primerjavi z oceno iz 2015 malenkost povečalo, zmanjšalo pa se je število občin, uvrščenih v najnižji prvi razred ogroženosti (iz ene na nič).

Slika 1: Ogroženost občin zaradi pojava posebno nevarnih bolezni živali

zelo majhna, 2- majhna, 3- srednja, 4- velika, 5- zelo velika

10.3 Razvrščanje Notranjske regije

Notranjska regija spada v tretji razred ogroženosti. Razvrščanje v razred ogroženosti je izvedeno na podlagi števila živali (izraženo v %) v regiji, glede na skupno število posamezne vrste živali v RS. Regija zajema območje delovanja izpostave URSZR Postojna.

Preglednica 12: Odstotek živali v regiji glede na skupno število živali RS kot merilo za uvrščanje regij v razrede ogroženosti

1. razred	2. razred	3. razred	4. razred	5. razred
Do 5 %	Nad 5–10 %	Nad 10–20 %	Nad 20–30 %	Nad 30 %

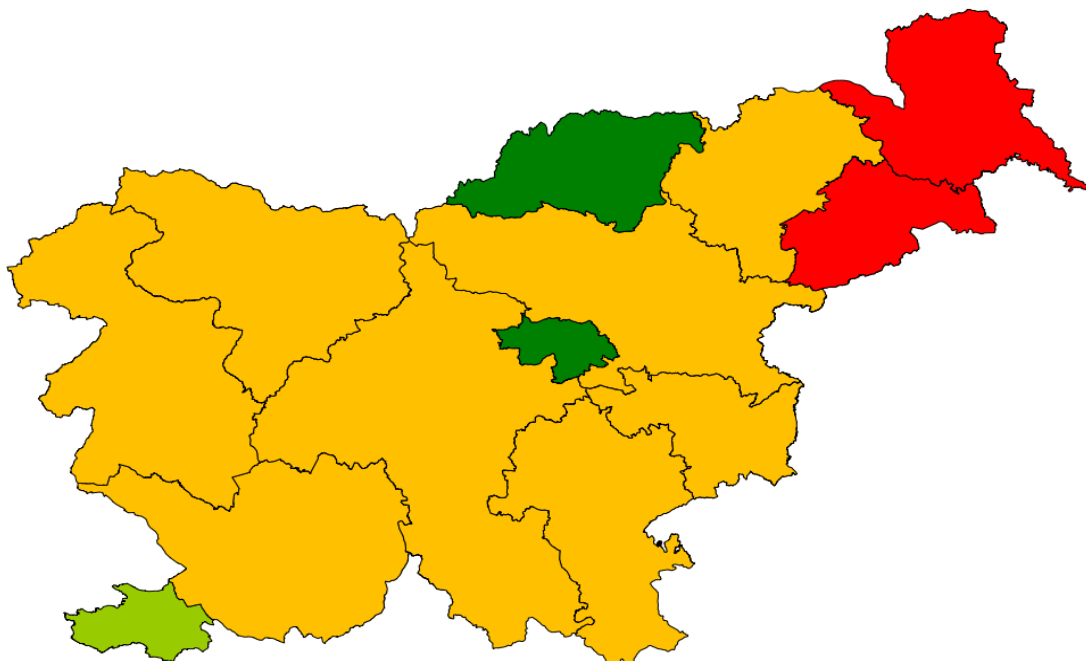
Struktura ogroženosti Notranjske regije glede na posamezno vrsto živali je prikazana v preglednici 13.

Preglednica 13: Razvrstitev Notranjske regije v razrede ogroženosti po posameznih vrstah živali in skupno

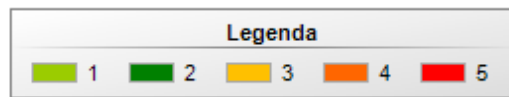
Regija	govedo	prašiči	drobnica	perutnina	skupno
Notranjska	1	1	3	3	3

*Izjeme: če je več kot polovica občin v regiji uvrščena v 4. in 5. razred, potem se regiji dodeli najmanj 3. razred ogroženosti oziroma regija ne sme imeti za več kot 2 razreda nižjo stopnjo ogroženosti kot občina z najvišjo stopnjo ogroženosti znotraj regije

Slika 2: Ogroženost regij zaradi pojava posebno nevarnih boleznih živali

© QGIS 2012

1- zelo majhna, 2- majhna, 3- srednja, 4- velika, 5- zelo velika

Kljub nekaterim spremembam staleža živali (zmanjšanja števila perutnine in povečanja števila gospodarstva perutnine v tretjem razredu) se ogroženost Notranjske regije v primerjavi s prvo verzijo te ocene, ni spremenila.

11 PREDLOG UKREPOV ZA PREPREČITEV, UBLAŽITEV IN ZMANJŠANJE POSLEDIC POSEBNO NEVARNIH BOLEZNI ŽIVALI

Preventivni ukrepi, ukrepi za pripravljenost ter drugi ukrepi so ukrepi, s katerimi se dolgoročno lahko zmanjša tudi tveganje in ogroženost zaradi posebno nevarnih bolezni živali.

Pristojna ministrstva in organi bi lahko v okviru svojih pristojnosti največjo pozornost do ciljem zmanjšanja tveganja in ogroženosti zaradi posebno nevarnih bolezni živali (še naprej) namenila predvsem naslednjim aktivnostim:

- učinkovitemu sistemu za zgodnje odkrivanje bolezni,
- učinkovitemu sistemu spremljanja in usklajenem delovanju veterinarskih ter drugih služb,
- hitremu in učinkovitemu ukrepanju ob pojavu bolezni, še posebno ob tistih, ki se pojavljajo kot epizootije in zoonoze (MNZ, 2020),
- stalnemu izboljševanju Ocene tveganja za posebno nevarne bolezni živali in dopolnjevanju Ocene zmožnosti obvladovanja tveganja za posebno nevarne bolezni živali,
- izdelavi in dopolnitvah scenarijev tveganja v oceni tveganja iz prejšnje alineje,
- stalnemu dopolnjevanju načrtov ukrepov ob pojavu določenih posebno nevarnih bolezni živali,
- pravočasni in ustrezni pripravi na morebitni prihod novih, tudi posebno nevarnih bolezni živali, ki jih v RS še ni bilo (npr. afriška prašičja kuga),
- ozaveščanju imetnikov živali o ustreznem obnašanju, da do bolezni ne pride,
- ustreznemu načrtovanju odziva na posebno nevarne bolezni živali v okviru sistema VNDN na ravni države in občin,
- ustrezni usposobljenosti sil za zaščito in reševanje in pomoč za primer posredovanja ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali,
- nakupu in uporabi namenske zaščitne in reševalne opreme sil za zaščito in reševanje v primeru posredovanja ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali,
- doslednemu izpolnjevanju obveznosti nosilcev ogroženosti glede na ugotovitve te ocene ogroženosti in z vidika obveznosti iz načrtovanja po državnem načrtu zaščite in reševanja ob pojavu posebno nevarne bolezni živali in po Uredbi o vsebini in izdelavi načrtov za zaščito in reševanje,
- izvajanju ustreznega inšpekcijskega nadzora nad pravočasnostjo in ustreznostjo izpolnjevanja nalog, ki izhajajo iz državnega načrta za zaščito in reševanje ob pojavu posebno nevarne bolezni živali, in nalog, ki izhajajo predvsem iz veterinarskega področja.

12 ZAKLJUČEK OCENE OGROŽENOSTI

Bolezni živali so bolezni, ki jih povzročajo biološki agensi in se neposredno oziroma posredno prenašajo z okužene oziroma bolne živali na zdravo, lahko pa tudi na ljudi (zoonoze). Med te bolezni spadajo številne bolezni z zelo različnimi simptomi, velikokrat specifičnimi glede na virulentnost povzročitelja (sposobnost povzročitelja, da povzroči bolezen). Znaki bolezni se lahko pojavijo kmalu po okužbi, v nekaj dneh (na primer influenza), ali pa se bolezen razvija počasi, lahko tudi več mesecev ali let (na primer tuberkuloza). Med njimi so bolezni, ki so lokalizirane in zajamejo le določen organ ali pa so generalizirane in je prizadeto vse telo. Povzročitelji bolezni živali so virusi, bakterije, paraziti, glivice, plesni in prioni.

Med posebno nevarne bolezni živali spadajo naslednje bolezni: slinavka in parkljevka (SIP), vezikularni stomatitis, vezikularna bolezen prašičev, goveja kuga, kuga drobnice, pljučna kuga goved, vozličasti dermatitis, mrzlica doline Rift (RVF), bolezen modrikastega jezika (BT), osepnice ovac in koz, konjska kuga, afriška prašičja kuga (APK), klasična prašičja kuga (KPK), aviarna influenza (AI) in atipična kokošja kuga.

V RS so se po podatkih UVHVVR v preteklosti pojavile epizootije posebno nevarnih bolezni živali, a so bile z ukrepi zdravstvenega varstva živali zatrte oziroma uspešno nadzorovane bolezni živali, ki bi lahko povzročile večjo gospodarsko škodo in bile nevarne tudi za zdravje ljudi (na primer izbruha slinavke in parkljevke ni bilo vse od leta 1968), saj je bil izveden uspešen sistem nadzora ter izvajanja predpisanih ukrepov.

Odsotnost bolezni pri živalih je ključna za zagotavljanje zdravja ljudi in živali ter varne hrane. Posledice pojava bolezni živali se kažejo kot izguba dohodka na ravni posameznika oziroma gospodarstva (pogini in usmrtnice živali) ter na ravni občine in države (omejitve pri trgovanju oziroma izvozu, pomanjkanje surovin za industrijo, omejen turizem idr.).

Poleg bolezni, ki jih poznamo že desetletja in stoletja, se pojavljajo nove oziroma se stare pojavljajo v novi, spremenjeni obliki. Prav tako se zaradi spremenjenih podnebnih razmer in prilagoditve povzročiteljev stare bolezni širijo na območja, na katerih jih v preteklosti ni bilo.

Zaradi obsežnega prometa z živalmi in njihovimi proizvodi, sprememb v okolju, velikih koncentracij živali na določenih območjih ter drugih dejavnikov, kot so npr. tudi podnebne spremembe, predstavljajo posebno nevarne bolezni živali grožnjo za zdravje živali v RS. To od

nas zahteva pripravo in načrtovanje ukrepov ob pojavu posameznih posebno nevarnih boleznih živali.

Zaščita živali pred posebno nevarnimi boleznimi obsega sistem družbenih, skupinskih in posamičnih aktivnosti ter ukrepov za njihovo preprečevanje, obvladovanje in zatiranje ter odstranjevanje njihovih posledic.

Uspešno preprečevanje in obvladovanje posebno nevarnih boleznih živali temelji na učinkovitem sistemu spremljanja in usklajenega delovanja veterinarskih ter drugih služb. Najpomembnejše je hitro in učinkovito ukrepanje ob pojavu boleznih živali, še posebno tistih, ki se pojavljajo kot epizootije.

Poleg delovanja veterinarskih služb lahko tudi imetniki živali veliko naredijo za preprečevanje vnosa in širjenja boleznih živali, predvsem:

- z zagotavljanjem zdravstveno ustrezne krme in pitne vode za napajanje;
- z zagotavljanjem in vzdrževanjem predpisanih higienskih razmer v objektih za rejo živali, v drugih prostorih ter napravah, kjer se zadržujejo živali;
- z zagotavljanjem higiene porodov in molže;
- z zagotavljanjem veterinarskega reda na javnih krajih, kjer se zbirajo živali, v prevoznih sredstvih za prevoz živali, proizvodov, surovin, živil, odpadkov in krme, v oborah in pašnikih ter objektih za zbiranje in klanje živali, obdelavo, predelavo in skladiščenje surovin, proizvodov, živil, odpadkov in krme;
- z zagotavljanjem varnosti živil in veterinarskih pogojev za njihovo proizvodnjo in promet;
- s preprečevanjem vnašanja povzročiteljev boleznih v rejo živali;
- z izvajanjem veterinarskih ukrepov v rejah živali;
- z ravnanjem z živalskimi trupli in drugimi odpadki, odplakami, živalskim blatom in urinom na predpisan način;
- z zagotavljanjem preventivnega razkuževanja, dezinfekcije in deratizacije v objektih, na javnih površinah in v prevoznih sredstvih;
- z drugimi nujnimi ukrepi.

Vse to nam kaže, kako pomembno je, da imamo učinkovit sistem za zgodnje odkrivanje boleznih in hitro ukrepanje tako na nacionalni ravni kot tudi v širšem evropskem prostoru.

Drugi del ocene ogroženosti predstavlja razvrščanje gospodarstev, regij in občin Notranjske regije v pet razredov ogroženosti z vidika bolezni živali. Ti so bili izračunani na podlagi najnovejših podatkov o številu goveda, prašičev, drobnice in perutnine ter ob predpostavki, da pomeni večje število živali na nekem območju in obenem prisotnost gospodarstev z velikim številom živali večjo nevarnost za pojav in širjenje bolezni ter posledično težje zatiranje in izkoreninjenje določene bolezni.

V Notranjski regiji imamo trenutno 2 gospodarstvi, ki bi bili glede na številčnost živali najbolj ogroženi oziroma predstavljata največji vir ogroženosti za pojav in širjenje posebno nevarne bolezni živali. Obe gospodarstvi se ukvarjata s perutnino in sta uvrščeni v peti razred ogroženosti, nahajata pa se v občini Pivka. Na podlagi števila živali v posamezni občini glede na število živali v »povprečni« občini in ob upoštevanju prisotnosti večjih ter velikih gospodarstev smo v razrede ogroženosti razvrstili tudi občine. V peti razred ogroženosti se uvršča ena občina, v četrtem razredu pa imamo dve občini. To sta občini Divača in Ilirska Bistrica, katerima se razred ogroženosti glede na leto 2015 ni spremenil. Največ (4) občin Notranjske regije pa spada v tretji razred ogroženosti, kar posledično vpliva tudi na uvrstitev Notranjske regije v tretji razred ogroženosti. To so občine Cerknica, Postojna in Sežana. V drugi razred spadajo Bloke, Hrpelje – Kozina, Komen in Loška dolina, medtem ko v prvem najnižjem razredu ogroženosti ni uvrščene nobene občine.

Pojavi posebno nevarnih bolezni v preteklih obdobjih ter vse bolj intenzivne podnebne spremembe, ki lahko tudi spremenijo načine in območja pojavljanja nekaterih od teh bolezni, opominjajo, da so posebno nevarno bolezni živali pomemben in permanentni dejavnik, ki lahko ogrožajo zdravje živali in posredno ljudi. To je razvidno tudi iz te ocene ogroženosti, **za to je potrebno na nivoju Notranjske regije izdelati načrta zaščite in reševanja ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali.**

Vse to nam kaže, kako pomembno je, da imamo učinkovit sistem za zgodnje odkrivanje bolezni in hitro ukrepanje tako na nacionalni ravni kot tudi v širšem evropskem prostoru.

Občinske načrte ZRP ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali izdelajo naslednje občine:

- Občina Pivka izdela celoten načrt s poudarkom na zaščiti in reševanju ob pojavu posebno nevarnih bolezni na perutnini;
- Občine Divača in Ilirska Bistrica pa lahko izdelajo oceno ogroženosti ob pojavu posebno nevarnih bolezni pri živalih in se v njej lahko opredelijo, da izdelajo le del občinskega

načrta (način obveščanja ter razdelati izvajanje zaščitnih ukrepov in nalog zaščite in reševanja);

- Občine Cerknica, Postojna, Sežana in Hrpelje-Kozina izdelajo le del občinskega načrta ZiR (način obveščanja ter razdelati izvajanje zaščitnih ukrepov in nalog zaščite in reševanja);
- Občine Bloke, Komen in Loška dolina, priporočljivo je da izdelajo del občinskega načrta ZiR (način obveščanja ter razdelati izvajanje zaščitnih ukrepov in nalog zaščite in reševanja), lahko pa se v oceni ogroženosti odločijo tudi drugače.

13 RAZLAGA OKRAJŠAV

DSNB	Državno središče za nadzor bolezni
EU	Evropska unija
HPAI	Visoko patogena aviarna influenza
KGZ	Kmetijsko gozdarska zadruga
LPAI	Nizko patogena aviarna influenza
MKO	Ministrstvo za kmetijstvo in okolje
MO	Mestna občina
OIE	Mednarodna organizacija za zdravje živali
RS	Republika Slovenija
UVHVVR	Uprava RS za varstvo hrane, veterinarstvo in varstvo rastlin
URSZR	Uprava RS za zaščito in reševanje
VURS	Veterinarska uprava Republike Slovenije
ZiR	Zaščita in reševanje
ZRP	Zaščita, reševanje in pomoč

14 VIRI PODATKOV IN VSEBIN ZA IZDELAVO OCENE OGROŽENOSTI

- Podatki in spletna stran VURS: <http://www.vurs.si/>.
- Spletna stran Statističnega urada RS: <http://www.stat.si/>.
- Podatki Ministrstva za kmetijstvo in okolje.
- Načrti ukrepov ob pojavu bolezni, http://www.vurs.gov.si/si/za_prebivalce_in_pravne_osebe/zdravje_zivali/nacrti_ukrepov/.
- Državna ocena ogroženosti ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali št. 842-5/2018-12-DGZR z dne 30.01.2020, verzija 3.0, Uprava RS za zaščito in reševanje, 2020.
- URSZR, 2014. Ocena ogroženosti ob pojavu posebno nevarnih bolezni živali za Notranjsko regijo, Izpostava URSZR Postojna, 2014.
- UVHVVR, 2016. Ocena tveganja za posebno nevarne bolezni živali, verzija 2.0, Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin, 2016.

15 PRILOGE

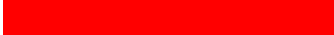
- Preglednice o številu drobnice, prašičev, goveda in perutnine v Notranjski regiji leta 2019.
- Pregled gospodarstev v Notranjski regiji, ki so uvrščena v tretji ali višji razred ogroženosti

Preglednica 14: Podatki o številu goveda po občinah v Notranjski regiji leta 2019. Stanje: junij 2019.

Vir podatkov: MKO – UVHVVR

Regija	Občina	Število gospodarstev	Število goveda	Razred ogroženosti občine 2015	Razred ogroženosti občine 2019
NOTRANJSKA	Bloke	99	1257	2	2
(10 občin)	Cerknica	239	2076	2	2
	Divača	57	643	1	1
	Hrpelje-Kozina	55	696	1	1
	Ilirska Bistrica	274	2840	3	3
	Komen	33	257	1	1
	Loška dolina	79	884	1	1
	Pivka	149	2716	2	3
	Postojna	172	3728	3	3
	Sežana	78	718	1	1
Notranjska regija	SKUPAJ	1235	15.815		

Merila za uvrstitev občin glede na število živali v razrede ogroženosti

	razred 1	do 1150 živali
	razred 2	nad 1150 do 2300 živali
	razred 3	nad 2300 do 6900 živali
	razred 4	nad 6900 do 20.700 živali
	razred 5	nad 20.700 živali

Preglednica 15: Podatki o številu prašičev po občinah v Notranjski regiji. Stanje: 1. februar 2019.

Vir: UVHVVR, 2019, URSZR, 2015 (za podatke v petem stolpcu)

Regija	Občina	Število gospodarstev	Število prašičev	Razred ogroženosti občine 2015	Razred ogroženosti občine 2019
NOTRANJSKA	Bloke	0	0	1	1
(10 občin)	Cerknica	9	31	1	1
	Divača	8	77	1	1
	Hrpelje-Kozina	5	43	1	1
	Ilirska Bistrica	29	184	1	1
	Komen	7	29	1	1
	Loška dolina	1	1	1	1
	Pivka	31	84	1	1
	Postojna	14	331	1	1
	Sežana	24	580	1	1
Notranjska regija	SKUPAJ	128	1360		

Merila za uvrstitev občin glede na število živali v razrede ogroženosti

	razred 1	do 600 živali
	razred 2	Nad 600 do 1200 živali
	razred 3	nad 1200 do 3600 živali
	razred 4	nad 3600 do 10.800 živali
	razred 5	nad 10.800 živali

Preglednica 16: Podatki o številu drobnice po občinah v Notranjski regiji leta 2019. Stanje: februar 2019. Vir: UVHVVR, 2019, URSZR, 2015 (za podatke v petem stolpcu)

Regija	Občina	Število gospodarstev	Število drobnice	Razred ogroženosti občine 2015	Razred ogroženosti občine 2019
NOTRANJSKA	Bloke	15	247	1	1
(10 občin)	Cerknica	45	986	3	3
	Divača	40	2598	4	4
	Hrpelje-Kozina	27	811	2	3
	Ilirska Bistrica	122	3570	4	4
	Komen	30	537	2	2
	Loška dolina	29	573	1	2
	Pivka	76	3165	4	4
	Postojna	45	1694	3	3
	Sežana	51	1602	3	3
Notranjska regija	SKUPAJ	480	15.783		

Merila za uvrstitev občin glede na število živali v razrede ogroženosti

	razred 1	do 375 živali
	razred 2	nad 375 do 750 živali
	razred 3	nad 750 do 2250 živali
	razred 4	nad 2250 do 6750 živali
	razred 5	nad 6750 živali

Preglednica 17: Podatki o številu perutnine po občinah v Notranjski regiji. Stanje: 1. februar 2019.

Vir: UVHVVR, 2019, URSZR, 2015 (za podatke v petem stolpcu)

Regija	Občina	Število gospodarstev	Število perutnine	Razred ogroženosti občine 2015	Razred ogroženosti občine 2019
Koroška regija	SKUPAJ	1233	270.500		
NOTRANJSKA	Bloke	24	301	1	1
(10 občin)	Cerknica	69	1185	2	2
	Divača	71	10.809	1	1
	Hrpelje-Kozina	37	772	1	1
	Ilirska Bistrica	143	93.924	4	3
	Komen	59	860	2	1
	Loška dolina	29	25.401	1	2
	Pivka	48	590.035	5	5
	Postojna	62	1285	2	2
	Sežana	119	46.713	3	3
Notranjska regija	SKUPAJ	661	771.285		

Merila za uvrstitev občin glede na število živali v razrede ogroženosti

	razred 1	do 16.500 živali
	razred 2	nad 16.500 do 33.000 živali
	razred 3	nad 33.000 do 99.000 živali
	razred 4	nad 99.000 do 297.000 živali
	razred 5	nad 297.000 živali

Preglednica 18: Število glav govedu in prašičev v Notranjski regiji leta 2019 (govedo 1. 6. 2019, prašiči 1. 2. 2019). Vir: UVHVVR, 2019

Regija	Število glav govedu	% od glav govedu v RS	Parcialni razred ogroženosti	Število prašičev	% od prašičev v RS	Parcialni razred ogroženosti
Notranjska	15.815	3,3	1	1360	0,5	1

Preglednica 19: Število in delež drobnice ter perutnine v Notranjski regiji leta 2019 (1. 2. 2019). Vir: UVHVVR, 2019

Regija	Število drobnice	% od drobnice v RS	Parcialni razred ogroženosti	Število perutnine	% od perutnine v RS	Parcialni razred ogroženosti
Notranjska	15.783	10,5	3	771.285	10,9	3

Preglednica 20: Pregled gospodarstev v Notranjski regiji, ki so glede na merila ogroženosti za gospodarstva uvrščena v tretji ali višji razred ogroženosti. Stanje za 2019 (1. 2. 2019 za perutnino) Vir (razen za podatke v zadnjem stolpcu): UVHVVR, 2019.

Naslov gospodarstva	Občina	Regija	Število živali	Razred ogroženosti
PERUTNINA				
Kal 1	Pivka	Notranjska	160.000	3
Neverke 30 (dva upravljalca)	Pivka	Notranjska	100.000 + 60.000	3